

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Muotoilu / Teollinen muotoilu

Asta Kainulainen

ESTEETTÖMÄN NÄYTTELYTILAN SUUNNITTELU

Opinnäytetyö 2007

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Teollinen muotoilu

KAINULAINEN, ASTA	Esteettömän näyttelytilan suunnittelu
Opinnäytetyö	59 sivua + 10 liitesivua
Työn ohjaaja	Marjo Suviranta
Toimeksiantaja	Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy
Toukokuu 2007	
Avainsanat	apuvälineet, esteettömyys, ikääntyneet, toimintakyky

Esteetön toimintaympäristö on tärkeä, jotta kaikki ihmiset pystyisivät toimimaan sujuvasti. Iän myötä ihmisen toimintakyky muuttuu. Tämä näkyy esimerkiksi aistien, muistin ja lihasvoiman heikkenemisenä. Tällöin esteetön ympäristö nousee entistä tärkeämmäksi, jotta arkiaskareista suoriuduttaisiin entiseen malliin. Toimintakyvyn muutoksia pystytään kompensoimaan erilaisilla apuvälineillä. Uudet apuvälineet käyttävät entistä enemmän hyväkseen pitkälle kehittyntä tekniikkaa. Niiden avulla voidaan parantaa ikääntyneiden elämänlaatua ja mahdollistaa heidän itsenäinen kotona asuminen vanhanakin.

Ikääntyneet tarvitsevat tietoa apuvälineistä, jotta he voisivat hyödyntää markkinoilla olevia tuotteita. Kohderyhmän keskuudessa on ennakkoluuloja apuvälineitä kohtaan, ja varsinkin tekniset laitteet koetaan pelottavaksi. Moni pelkää, ettei opi käyttämään uusia laitteita ja järjestelmiä. Tuotteisiin täytyy päästä tutustumaan ympäristössä, joka tarjoaa runsaasti tietoa ja opastusta, ja mahdollistaa ennakkoluulojen muuttumisen.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti esteetön toimintaympäristö, jossa tuodaan esille itsenäistä asumista tukevia ratkaisuja. Tila on osa TAAS-hankkeen (teknologia-avusteisia asumisovelluksia senioreille) toteutusta. Kohderyhmänä olivat ikääntyneet, heidän omaisensa ja hoitoalan ammattilaiset. Työ sisältää selvityksen kohderyhmän näkemyksistä apuvälineistä ja tekniikkaa kohtaan. Näiden tietojen ja esteettömän suunnittelun periaatteiden pohjalta on suunniteltu näyttelytila, jossa esitellään apuvälineitä, opastetaan niiden käytössä ja jaetaan informaatiota toimintakykyyn ja sen kompensointiin liittyvistä aiheista.

Esteettömien puitteiden ansiosta kaikki kävijät pystyvät hyödyntämään tilaa mahdollisimman hyvin. Tilan fyysisissä ratkaisuissa ja sisällössä on huomioitu niin liikuntarajoitteiset, heikkonäköiset kuin kuulovammaisetkin kävijät, sekä henkilöt, joiden kognitiiviset kyvyt ovat heikentyneet.

ABSTRACT

KYMENLAAKSO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Industrial design

KAINULAINEN, ASTA	Designing an accessible exhibition space
Scholarly thesis	59 pages + 10 pages of appendices
Supervisor	Marjo Suviranta
Commissioned by	Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy
May 2007	
Keywords	aid equipment, inclusive design, the elderly, functional capacity

An environment carried out by the principles of inclusive design is important for people to function in it fluently. With age come changes to one's functional capacity. This shows as deterioration of senses and diminished memory and muscle power. An accessible environment becomes necessary in order to manage with everyday tasks. Changes in the functional capacity can be compensated with aid equipment. New products are often based on developed technology. With them it is possible to improve the quality of life of the elderly and enable their independent living as long as possible.

Elderly people need information about the solutions that can make their lives easier in order to take advantage of them. There are strong prejudices within the target group, and especially technical devices are seen as intimidating. Many are afraid that they will not learn to use the devices. It is important that people can familiarize themselves with the products in an environment where they get sufficient information and guidance. This also enables a change in general opinions.

The object of this thesis was to create a space in which the physical, mental and social aspects of inclusive design are represented. In this space various solutions supporting independent living are displayed by the TAAS-project. The target group consists of the elderly, their family and professionals of health care and nursing. The thesis includes an account of the opinions and views of the target group on technology and aid equipment. An exhibition space, where people get information on compensating of the functional capacity, has been designed on the basis of this data and the principles of inclusive design. Everybody is able to use the accessible space and get the information they are seeking for. The setting takes into account the physically challenged and the vision and hearing impaired as well as persons with diminished cognitive skills.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO	7
2. KESKEISET KÄSITTEET	9
2.1 Ikääntyneet ja toimintakyky	9
2.2 Esteettömyys	9
2.3 Apuvälineet	10
2.3.1 Hyvinvointiteknologia	11
2.3.2 Geronteknologia	11
3. YHTEISTYÖKUMPPANI	12
3.1 Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy	12
3.2 TAAS-hanke	12
4. OPINNÄYTETYÖN RAJAUS	13
4.1 TAAS-Socom hankkeen yleiset tavoitteet	13
4.2 Tutkimusongelmat ja omat tavoitteet	14
5. TIEDONHANKINTA	15
5.1 Aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia ja projekteja	15
5.1.1 Palveluasuintilojen toimivuuden kehittämisprojekti	15
5.1.2 Tutkimus käyttäjien näkemyksistä asumisen automaatiosta	16

5.1.3 Tutkimus vanhusten kokemuksista erilaisissa keittiöissä	17
5.1.4 Seniori 2000 -projekti	19
5.1.5 Tutkimus ikääntyvien suoriutumisesta ja palvelujärjestelmästä	20
5.1.6 TARTU-projekti.....	21
5.1.7 Turvallisesti kotona -kampanja.....	21
5.2 Muut apuvälineitä ja hyvinvointiteknologiaa esittelevät paikat	22
5.2.1 Respecta, Kouvola	22
5.2.2 Toimiva koti, Helsinki	23
5.2.3 Kätevä koti, Kajaani.....	24
5.2.4 ITSE-tila, Tampere.....	25
5.3 Kohderyhmän haastattelut.....	26
5.4 Kerätyn aineiston yhteenveto.....	28
5.4.1 Kohderyhmää kiinnostavat aihealueet	28
5.4.2 Teknologia	29
5.4.3 Tiedon lisääminen	29
5.4.4 Motivaatio	30
6. SUUNNITTELUPROSESSI.....	31
6.1 Suunnittelun lähtökohdat	31
6.1.1 Tila	31
6.1.2 Tilan käyttö	32
6.1.3 Esteettömyyden asettamat vaatimukset	33
6.1.4 Käyttäjälähtöinen suunnittelu	34
6.2 Työskentelymenetelmät	35
6.2.1 Ideointi	36
6.2.2 Esteettömän keittiön suunnittelu.....	37

6.2.3 Ongelmien havainnointi ja ratkaisujen etsiminen.....	39
6.2.4 Työryhmän kokoukset.....	40
7. LOPPUTULOS	41
7.1 Esteetön tila.....	41
7.1.1 Fyysinen esteettömyys	41
7.1.2 Sosiaalinen ja psyykinen esteettömyys	46
7.2 Sisältö.....	49
7.3 Kohderyhmän tavoittaminen.....	52
8. POHDINTA	54
LÄHTEET.....	57
KUVALUETTELO.....	59
LIITTEET	
Liite 1. Kohderyhmälle osoitettu kysely	
Liite 2. Tilan pohjapiirros	
Liite 3. Kirjallisia luonnoksia	
Liite 4. Teemojen sisältöä	

1. JOHDANTO

Vanhustenhoito, sen haasteet ja ongelmat, sekä ikääntyneiden itsenäisen selviytyminen ovat ajankohtaisia asioita. Suomen väestö ikääntyy kovaa vauhtia, samalla kun työvoima, joka kykenee ja suostuu hoitamaan tätä kasvavaa ikääntyvän väestön ryhmää, pienenee. Väestörakenteen muutosten mukanaan tuomia tarpeita on tutkittu ja niihin on pyritty kehittämään uusia, innovatiivisia ratkaisuja tarkoituksena minimoida ja ennalta ehkäistä mahdolliset ongelmat. Monet tämän alan innovaatiot hyödyntävät uusinta teknologiaa. Kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden tarpeisiin vastataan yhä enenevässä määrin teknologian saavutusten avulla.

Hoitohenkilökunnan työtä voidaan helpottaa erilaisten geronteknologisten laitteiden ja sovellusten avulla, mutta paras lääke ongelmaan on se, että vanhukset pystyvät asumaan mahdollisimman pitkään itsenäisesti kotona ja laitoshoidossa vietetty aika minimoidaan. Tämä vaikuttaa positiivisesti myös vanhusten elämänlaatuun, sillä heidän on huomattavasti mielekkäämpää asua tutussa ympäristössä ja puuhailaa arkiaskareiden parissa. Mutta ikä tuo mukanaan muutoksia ihmisen toimintakykyyn ja terveydentilaan, eikä kotona aina selviä omin avuin. Tällöin tarvitaan erilaisia apuvälineitä kompensoimaan heikentyneitä aisteja ja kykyjä. Nykyisin markkinoilla on laaja valikoima tuotteita, joiden avulla voidaan ennalta ehkäistä toimintakyvyn heikkenemistä, kompensoida vähentynyttä lihasvoimaa ja / tai muita kykyjä sekä tukea ihmisen vahvuuksia. Näin helpotetaan iän, sairauden tai vamman vuoksi vaikeaksi muuttuneita arkiaskareita ja kohotetaan elämänlaatua.

Apuvälineiden käyttöön liittyvä ongelma piilee siinä, että apuvälineistä ja niiden käytöstä tiedetään melko vähän. Tietämättömiä eivät ole ainoastaan apuvälineitä tarvitsevat, vaan myös hoitohenkilökunta, jonka tehtävänä olisi suositella apuvälineitä asiakkailleen. Lisäksi apuvälineiden ympärillä leijuu mielikuva, joka leimaa niiden käyttäjät jotenkin huonommiksi tai vajavaisiksi ihmisiksi. Teknisten apuvälineiden taas kuvitellaan olevan niin vaikeakäyttöisiä, ettei niitä opita hyödyntämään. Näistä mielikuvista täytyy päästä eroon lisäämällä tietoa saatavilla olevista tuotteista ja palveluista kohderyhmän keskuudessa. Tähän tehtävään on tarttunut Socom Oy:n vanhustyön kehittämisyksikön koordinoima TAAS-Socom hanke, jonka puitteissa

toimii Kuusankoskella sijaitseva esittely- ja koulutustila. Itse päädyin projektiin mukaan työharjoittelun kautta, jota suoritin Socomilla syksyllä 2006. Harjoittelun aikana tein paljon tiedonhankintaa esteettömistä tuotteista ja tiloista ja niiden suunnittelusta. Jatkoin tiedonhankintaa vielä omin päin, koska kiinnostuin aiheesta. Työharjoittelussa oli kanssani yhtä aikaa luokkatoverini Emmi Isakow, jonka kanssa teimme pintamateriaali- ja pohjaratkaisusuunnitelman Kuusankosken tilaan, kun sitä alettiin remontoida TAAS-hankkeen tarpeita varten. Opinnäytetyöni jatkaa siitä mihin työharjoittelun loputtua jäimme, ja koostuu tilan visuaalisen ilmeen ja käytettävyyden suunnittelusta. Käytettävyyteen liittyy tilassa liikkuminen, tilan muunneltavuus eri tarkoituksia varten sekä informaation muoto ja esillepano. Tuloksena on sekä fyysisesti että sosiaalisesti esteetön tila, josta kohderyhmä saa tarvitsemansa informaation vaivattomasti.

2. KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Ikääntyneet ja toimintakyky

Ikääntynyttä ihmistä on hankala rajata tiettyjen ikävuosien välille ja määritelmät vaihtelevat eri lähteiden mukaan. Ruonakoski (2004, 10) toteaa kirjassa *Sujuvampi arki ikääntyneille*, että ikääntyneillä tarkoitetaan yleensä eläkkeelle siirtyneitä, eli 65-vuotiaita ja vanhempia, kun taas työelämän näkökulmasta ikääntyneeksi voidaan katsoa jo 55 vuotta täyttäneet (Väyrynen 2003, 23).

Ihmisen toimintakyky heikkenee normaalisti iän myötä. Yleisimpiä muutoksia ovat liikuntakyvyn, näön, kuulon, muistin ja lihasvoiman heikentyminen. Toimintakyky koostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta osa-alueesta, ja se liittyy kiinteästi myös terveyteen (Mäensivu 2003, 47). Nuorikin ihminen voi olla toimintarajoitteinen esimerkiksi sairauden tai vamman takia. Liikenne- ja viestintäministeriön esteettömyysstrategiassa (Liikenne- ja viestintäministeriö 2003, 15) toimintarajoitteiseksi määritellään henkilö, jonka kyky liikkua, toimia tai kommunikoida itsenäisesti on heikentynyt väliaikaisesti tai pysyvästi. Toimintarajoitteita voidaan kompensoida erilaisilla apuvälineillä ja esteettömällä ympäristöllä.

2.2 Esteettömyys

Esteettömyys on laaja kokonaisuus, joka koskee ympäristön ja tuotteiden lisäksi ihmisten tasa-arvoista ja sujuvaa osallistumista työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Se merkitsee palvelujen saatavuutta, välineiden käytettävyyttä, tiedon ymmärrettävyyttä ja mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Esteettömyys voi olla sekä fyysistä että sosiaalista. Fyysinen esteettömyys tarkoittaa sitä, että toimintaympäristö ja siellä olevat tuotteet ovat kaikkien käyttäjien kannalta toimivia, turvallisia ja miellyttäviä käyttää. Esteetöntä tuotetta käytettäessä kaikki käyttäjät ovat samalla viivalla. Jos toimintaympäristö ei ole esteetön, on varsinkin toimintarajoitteisten ihmisten hankala selviytyä siellä. Esteetön ympäristö auttaa suuresti myös muita tilojen käyttäjiä. Esimerkiksi tavaroiden kuljettaminen, siivous ja huolto helpottuvat, kun esteitä ei ole. Esteetön ympäristö mahdollistaa itsenäisen

toimimisen henkilöille, jotka huonosti toimivassa ympäristössä olisivat toisten avun varassa. (<http://www.invalidiliitto.fi/portal/esteeton.fi/fi/tieto-osio>, 3.11.2006.)

Sosiaalinen tai psyykinen esteettömyys tarkoittaa sitä, ettei tuote tai ympäristö ole käyttäjän silmissä pelottava tai vaarallinen, vaan se kutsuu toimimaan ja käyttämään. Sosiaalisesti esteettömässä ympäristössä kaikki käyttäjät ovat tasa-arvoisia. Tällainen ympäristö ei tue ainoastaan fyysisesti rajoittuneiden toimintaa, vaan mahdollistaa myös sellaisten henkilöiden itsenäisen selviytymisen, joiden kognitiiviset kyvyt ovat heikentyneet. Esteetön toimintaympäristö antaa käyttäjälleen hyvän mielen ja onnistumisen tunteen, sekä rohkaisee toimimaan ympäristössä uudelleen. (<http://www.invalidiliitto.fi/portal/esteeton.fi/fi/tieto-osio>, 3.11.2006.)

2.3 Apuvälineet

Apuvälineet voidaan jakaa kahteen ryhmään ihmisten mielikuvien perusteella. Toiseen ryhmään kuuluvat ne apuvälineet, joiden käyttö koetaan jollain tavalla leimaavaksi, kuten pyörätuoli tai kuulokoje. Toisen ryhmän taas muodostavat yleisesti käytössä olevat ja hyväksytyt apuvälineet, joilla helpotetaan arkisia toimintoja. Näitä ovat mm. silmälasit ja suurennuslasi. Tämän ryhmän tuotteita ei välttämättä mielletä apuvälineiksi, koska niiden käyttäminen on ”ihan normaalia”.

Kuva 1. Pitkävartinen hiusharja ja kampa

Toisaalta apuvälineet voidaan jakaa esimerkiksi liikkumisen, tarttumisen, kuulon, näön, puheen tai muistin apuvälineisiin. Tällöin tuote määritellään sen mukaan mitä heikentynyttä tai menetettyä kykyä se kompensoi. Apuvälineet voivat olla hyvin yksinkertaisia, kuten normaalia pitempivartisempi hiusharja (Kuva 1), joka helpottaa

hiusten harjaamista silloin kun yläraajojen ulottuvuudet ovat pienentyneet. Toisaalta kyseessä voi olla hyvinkin tekninen laite, kuten liikeantureilla varustettu matto tai yleiskaukosäädin, joka ohjaa useita kodin toimintoja. Peruseriaate on, että apuvälineet ovat tuotteita tai sovelluksia, jotka helpottavat määrättyistä toimista suoriutumista, ennaltaehkäisevät onnettomuuksia ja luovat turvallisuutta, silloin kun ihmisen omat ominaisuudet eivät siihen riitä.

2.3.1 Hyvinvointiteknologia

Hyvinvointiteknologia vie apuvälineajattelun hiukan pidemmälle ja tukee perustoimien lisäksi myös käyttäjänsä elämänlaatua. Katariina Välikangas kuvailee ympäristöministeriön julkaisussa (Välikangas 2006, 18) hyvinvointiteknologiaa tietoteknisiksi ja teknisiksi ratkaisuksiksi, jotka ylläpitävät tai parantavat elämänlaatua, hyvinvointia tai terveyttä. Hyvinvointiteknologian tuotteet eivät välttämättä perustu pakottavaan tarpeeseen kompensoida ihmisen puutteita, vaan ne voivat tuoda elämään helpotusta täysikuntoisellekin käyttäjälle. Tällainen tuote on esimerkiksi robotti-imuri, joka imuroi lattiat itsestään. Laitteesta on varmasti apua toimintarajoitteiselle henkilölle, mutta se helpottaa myös normaalikuntoista siivoajaa. Toinen esimerkki on kuluttajille tarkoitettu verenpainemittari. Se mahdollistaa sujuvan ja säännöllisen verenpaineen seurannan kaikille, eikä käyttäjän tarvitse mennä terveyskeskukseen, mikä voi joillekin olla hyvin hankalaa.

Kuva 2. Muistuttava lääkedosetti

2.3.2 Geronteknologia

Sana ”geronteknologia” johtuu kahdesta sanasta; ”gerontologia” ja ”teknologia” (<http://en.wikipedia.org/wiki/Gerontechnology>, 9.3.2007). Gerontologialla tarkoitetaan ikääntymisen tieteellistä tutkimusta, jonka katsotaan yleisesti liittyvän lähinnä lääketieteeseen. Kun gerontologiaan yhdistetään teknologia, saadaan uusi, monialaisempi ja laajempi suuntaus, josta käytetään nimeä geronteknologia. Eri alojen

osaajia yhdistävä tutkimusalue koostuu ikääntymisen huomioivasta, ja sen ehdoilla tapahtuvasta teknologian tutkimuksesta ja kehittämisestä. Pelkistettynä se on siis hyvinvointiteknologian alue, joka suuntautuu ikääntyvän väestön hyväksi. Esimerkkeinä juuri vanhuksien hyvinvointiin suunnatuista teknisistä tuotteista voidaan mainita turvapuuhelin ja lääkkeiden ottamisesta muistuttava lääkedosetti (Kuva 2).

3. YHTEISTYÖKUMPPANI

3.1 Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy

Socom Oy on yksi Suomen yhdeksästä sosiaalialan osaamiskeskuksista ja sen toimialue kattaa Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson. Osaamiskeskuksen kehittämisalueet käsittelevät mm. lapsi- ja perhetyötä, päihdetyötä ja vanhustyötä. Vanhustyötä edustaa Socomin alaisuudessa toimiva vanhustyön kehittämissyksikkö, jonka tarkoituksena on kehittää vanhustyötä, vanhuspalveluja ja työmenetelmiä, sekä verkottaa alan toimijoita. (<http://www.socom.fi>, 4.1.2007.)

3.2 TAAS-hanke

Etelä-Suomen maakuntien liittouman alueella toteutetaan vuosien 2006-2007 aikana Euroopan aluekehitysrahaston tukema InnoELLI Senior ohjelma, jonka tavoitteena on edistää ikääntyneille suunnattujen hyvinvointipalvelujen ja teknologian kehittämistä kuuden erillisen hankkeen kautta. Yksi näistä hankkeista on Etelä-Karjalan, Uudenmaan, Itä-Uudenmaan ja Kymenlaakson alueella toteutettava TAAS-hanke (teknologia-avusteisia asumissovelluksia senioreille). Hanketta koordinoi Teknillinen korkeakoulu, ja sen tavoitteena on kehittää ikääntyneiden asuin- ja toimintaympäristön käytettävyyttä ja tuottaa uusia teknologiapainotteisia toimintamalleja, joilla pyritään minimoimaan ulkopuolisen avun tarve sekä laitoshoidoaika.

TAAS-hanke jakautuu neljään eri osahankkeeseen, joista yksi on Socom Oy:n vanhustyön kehittämissyksikön toteuttama TAAS-Socom, projektipäällikkönään Taija Pakarinen. Osahanke testaa uusia hyvinvointi- ja apuvälineteknologian sovelluksia käytännössä sekä levittää tietoa tämänkaltaisista tuotteista. Toiminta sijoittuu Kotkaan, Kuusankoskelle ja Lappeenrantaan, ja jokaisessa kaupungissa tavoitteet

pyritään saavuttamaan erilaisilla toimintamalleilla. Kuusankosken keskustaan on joulukuun 2006 alussa avattu esittely- ja koulutustila, jonka kautta levitetään tietoa markkinoilla jo olevista sekä tulevista tuotteista, sovelluksista ja palveluista, jotka helpottavat ikääntyneiden itsenäistä asumista. Tiedottamisen kohderyhmänä ovat ikääntyneiden lisäksi heidän omaisensa, hoitohenkilöstö ja alan opiskelijat.

4. OPINNÄYTETYÖN RAJAUS

Opinnäytetyöni on produktiivinen, mutta sen pääasiallisena lopputuloksena on palvelu, eikä konkreettinen tuote, kuten teollisen muotoilun projekteissa yleensä. Suunnittelemani palvelu käsittää järjestelmän, jolla ikääntyneille ja heidän omaisilleen välitetään tietoa itsenäistä asumista tukevasta teknologiasta. Lisäksi palveluun liittyy kiinteästi esteettömäksi suunnittelemani tila, jossa palvelua tarjotaan.

Ennen työn aloittamista suunnittelin seuraavanlaisen aikataulun työskentelylleni:

- Syys-lokakuu 2006: Tiedonhankinta ja ideointia. Tavoitteena käydä projekti ja sen tavoitteet läpi projektipäällikkö Taija Pakarisen kanssa. Lisäksi määritellään kohderyhmä ja selvitetään sen tarpeet, sekä aloitetaan ideointi kerätyn datan pohjalta.
- Marraskuu 2006: Tilan remontti valmistuu. Tavoitteena valita huonekalut ja sisustaa tila.
- Joulukuu 2006: Tilan avajaiset, jossa esitellään tilan fyysiset puitteet. Tavoitteena suunnitella tilassa tarjottavan palvelun sisältöä. Lisäksi suunnitellaan kohderyhmälle suunnattu kysely.
- Tammi-helmikuu 2007: Yleisötilaisuudet alkavat. Tavoitteena suunnitelmien viimeistely ja testaaminen.
- Maaliskuu 2007: Kirjallisen raportin kirjoittaminen.

4.1 TAAS-Socom hankkeen yleiset tavoitteet

Lähtökohtana hankkeessa on hyödyntää jo olemassa olevia voimavaroja ja osaamista ja kehittää niiden pohjalta uusia toimintamalleja. Tavoitteena on vaikuttaa

positiivisesti vanhuspalveluiden rakenteiden, kustannusten ja laadun kehittymiseen näiden toimintamallien ja teknologisten ratkaisujen avulla. Hanke pyrkii edistämään ja helpottamaan uuden teknologian käyttöönottoa sekä hoitolaitoksissa että yksityiskodeissa, ja selvittämään sen vaikutuksia.

Hankkeen kolmessa kohdekaupungissa toimitaan erilaisissa ympäristöissä. Kuusankoskella tämä ympäristö on keskustassa sijaitseva esittely- ja koulutustila, jossa järjestetään neljään eri teemaan liittyviä tapahtumia vuoden 2007 aikana. Nämä teemat ovat tasapaino, tietoliikenne, terveysteknologia ja turvallisuus. Teemojen ympärille järjestetään tietoiskuja, tuote-esittelyjä, luentoja ja muuta toimintaa. Tuotteiden esittelyn lisäksi asiakkaita opastetaan niiden käytössä ja hankinnassa. Tapahtumien järjestämisessä ovat mukana Kymenlaakson ammattikorkeakoulun geronomi-opiskelijat sekä Kouvolan seudun ammattiopiston lähihoitajaopiskelijat. Tarkoitus on levittää tietoa apuvälineistä ja hyvinvointiteknologiasta suoraan käyttäjille, mutta myös hoitohenkilökunnalle ja alan opiskelijoille, jotka voivat viedä tiedon eteenpäin omille työpaikoilleen.

4.2 Tutkimusongelmat ja omat tavoitteet

Tavoitteenani on suunnitella esteetön toimintaympäristö, jossa sekä rajoittuneet (esim. näkövammaiset, pyörätuolin tms. liikkumisen apuvälineen kanssa liikkuvat ihmiset, dementoituneet) että täysikuntoiset kävijät voivat helposti ja turvallisesti tutustua uusimpiin apuvälineisiin ja teknologisiin sovelluksiin. Kokonaisuuden tulisi olla fyysisesti, sosiaalisesti ja psyykkisesti esteetön, jotta sekä tilassa työskentelevät että siellä asioivat ihmiset saisivat sisällöstä kaiken hyödyn. Haluan tehdä käynnistä positiivisen kokemuksen, joka inspiroi kävijöitä ja avaa heille uuden näkökulman apuvälineisiin. Esteettömyyden lisäksi tilan on tarkoitus olla mahdollisimman informatiivinen ja tietenkin visuaalisesti miellyttävä. Kohderyhmän tulisi viihtyä tilassa järjestettävissä tapahtumissa ja kokea niiden sisältö mielenkiintoiseksi, hyödylliseksi ja luotettavaksi.

Tapahtumat rakentuvat neljän teeman ympärille ja ne voivat olla luonteeltaan ja sisällöltään hyvin erilaisia. Yleisön täytyy päästää kokeilemaan esiteltäviä kohteita

käyttöopastuksen yhteydessä, mutta samassa tilassa täytyy pystyä myös kuuntelemaan luentoa tai tutustumaan kirjalliseen aineistoon. Lisäksi esillä olevien tuotteiden koko ja määrä vaihtelevat tapahtuman mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että tilan on oltava helposti muunneltavissa. Lopputulos on toivottavasti enemmän kuin toimintaympäristö; se on toimiva ja monipuolinen informaatioympäristö.

Tutkimusongelmiksi projektin alussa muotoutuivat seuraavat seikat: Miten tilasta saadaan houkutteleva vierailukohde kohderyhmälle? Miten ihmisten mielikuvia apuvälineistä voidaan muokata positiivisemmiksi tilan ja siellä järjestettävien tapahtumien avulla? Minkälaisilla pienillä ja mahdollisimman edullisilla ratkaisuilla tilasta saadaan fyysisesti ja psyykkisesti esteetön? Etsin näihin ongelmiin vastauksia tässä opinnäytetyössä.

5. TIEDONHANKINTA

5.1 Aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia ja projekteja

Suomessa on selvitetty paljon tekniikan ja apuvälineiden käytön mahdollisuuksia ikääntyneiden tukemisessa. Tässä osiossa esittelen eri tahojen toteuttamia tutkimuksia ja selvityksiä, jotka käsittelevät ikääntyneiden hyvinvointia, apuvälineitä, tekniikkaa ja esteettömyyttä. Projektit on toteutettu eri puolilla Suomea viimeisen kymmenen vuoden aikana.

5.1.1 Palveluasuintilojen toimivuuden kehittämisprojekti

Lappeenrannassa käynnistyi vuonna 1996 Toimiva asunto ikääntyneille -projekti, jonka tarkoituksena oli parantaa ikääntyneiden asuin ympäristöjen toimivuutta. Projektin yhteydessä haastateltiin kolmen eri vuosina valmistuneen palvelutalon asukkaita. Vanhemmat rakennukset olivat kymmenen ja kaksi vuotta vanhoja. Uusin rakennus oli juuri valmistunut ja se oli suunniteltu käytettävyyttä ja toimivuutta erityisesti silmällä pitäen. Tavoitteena oli kerätä tietoa asuntojen käytettävyydestä ja asukkaiden tyytyväisyydestä asuin ympäristöönsä. (Lappeenrannan palvelukeskussäätiö 1997, 2&8.)

Projektista kertovassa raportissa työryhmä toteaa, että ikä ja sen tuomat sairaudet vaikuttavat vanhuksen kykyyn kurkottaa, nostaa tavaroita, pysyä tasapainossa, ja kumartua. Vanhuksen näön heikkeneminen merkitsee lisääntyvää valaistuksen tarvetta. Haastattelujen vastaukset tukevat näitä lausuntoja, sillä asukkaat kokivat erityisen hankaliksi varsinkin vanhemmissa asunnoissa liian alas tai ylös sijoitetut säilytystilat ja pistorasiat. Myös syvät kaapit saivat kritiikkiä, koska niistä on hankala ottaa tavaroita. Uudemmissa asunnoissa kaapit oli pyritty korvaamaan helposti auki ja kiinni liukuvilla laatikostoilla, joita asukkaat arvostivat suuresti. Näiden asuntojen keittiöihin oli myös asennettu tukikaide ala- ja yläkaappien välille, joka auttaa tasapainon säilyttämisessä. Asukkaiden mielestä kaide lisäsi kodin turvallisuutta. (Lappeenrannan palvelukeskussäätiö 1997, 3-19.)

Projektin loppupäätelmissä todetaan, että iän myötä kodin merkitys kasvaa, koska toimintakyvyn heikettyä vanhusten on hankalampi poistua kotoaan. Kotona asuvat ikääntyneet tekevät mielellään arkiaskareita, koska ne saavat ajan kulumaan ja tuovat sisältöä päivään. Jos asuinympäristössä on toimintaa haittaavia ongelmia, asukkaat käyttävät usein kekseliäisyyttään niiden ratkaisemiseksi ja sopeutuvat hyvinkin huonoon ympäristöön. Projektista saatujen tietojen avulla huonosti toimivia asuinympäristöjä voidaan parantaa ja kehittää. (Lappeenrannan palvelukeskussäätiö 1997, 19.)

5.1.2 Tutkimus käyttäjien näkemyksistä asumisen automaatiosta

Vuonna 1998 Pirkanmaalla tehty tutkimus kartoitti 55 – 70 -vuotiaiden pirkanmaalaisten näkemyksiä kotiin liittyvästä tekniikasta. Tutkimuksessa kerättiin tietoa niistä teknologian avulla ratkaistavissa olevista ongelmista, joita kohderyhmän kotona ilmenee. Lisäksi haluttiin tietää, olisivatko vastaajat halukkaita käyttämään tekniikka näiden ongelmien ratkaisemiseen. 2/3 vastaajista suhtautui myönteisesti teknologiaan arkiaskareiden helpottajana, mutta teknisen laitteen ominaisuudet nousivat tärkeäksi hankinta- tai käyttöönottopäätöstä tehtäessä. Kotiautomaatio miellettiin aikaa ja vaivaa säästäväksi, ja sen koettiin helpottavan elämää. Tekniikan vastustajien mielestä sen käyttö kotiaskareissa on turhaa ja laitteet hankalakäyttöisiä.

Sekä kannattajat että vastustajat olivat sitä mieltä, ettei tekniikka voi korvata ihmistä. Eri demografisten ryhmien välillä oli eroja suhtautumisessa kotiautomaatioon. Vanhimmat vastaajat suhtautuivat tekniikkaan kielteisemmin kuin nuoremmat. Parempituloiset olivat vähätuloisia kiinnostuneempia arkea helpottavasta teknologiasta. Naisten ja miesten välillä ei ollut merkittävää eroa. (Lehto 1998, 125-128.)

Tutkimusta ja sen tuloksia esittelevässä julkaisussa Mervi Lehto toteaa, että teknisestä laitteesta tulee olla merkittävää hyötyä käyttäjälle, sen täytyy ratkaista jokin olemassa oleva ongelma. Lisäksi tulee muistaa, että ikääntyvien hyvinvointia tukevan teknologian kohdalla myös ikääntyneen omaiset ovat tuotteiden käyttäjiä. Tietyissä tapauksissa myös ikääntynyttä hoitava henkilöstö lukeutuu tuotteen loppukäyttäjiiin. (Lehto 1998, 23&45.)

Lehto vertaa tutkimustuloksiaan vuonna 1992 Varkaudessa tehtyyn tutkimukseen, jossa selvitettiin 45 - 64 -vuotiaiden näkemyksiä omasta tulevaisuudestaan. Kyselyn avulla kartoitettiin muiden aiheiden lisäksi kohderyhmän suhtautumista tekniikkaan ja teknologia-avusteisiin palveluihin. Tulokset olivat tietyiltä osin samantapaisia kuin Lehdon tutkimuksessa; työssä käyvät vastaajat olivat eläkeläisiä halukkaampia käyttämään tekniikkaa henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen. Heillä oli myös vanhempia vastaajia enemmän kokemusta tietotekniikan käytöstä. Lehdon tuloksista poiketen eläkeläisten joukossa syntyi selvempi ero sukupuolten välille; miehet tunsivat tietotekniikan naisia paremmin. Kysyttäessä mihin ihmiset haluaisivat mieluiten tekniikkaa käyttää, suosituimmaksi käyttökohteeksi vuonna 1992 nousivat turvallisuuden lisääminen, esimerkiksi turvapuhelimen ja palo- ja murtohälyttimen muodossa. (Lehto 1998, 95.)

5.1.3 Tutkimus vanhusten kokemuksista erilaisissa keittiöissä

Sirkka-Liisa Keiski tutki vuonna 1998 vanhusten kokemuksia toimittaessa erilaisista lähtökohdista suunnitelluissa keittiöissä. Tutkimusympäristöinä oli standardien mukaan toteutettuja koehenkilöiden kotona sijaitsevia peruskeittiöitä, käytettävyyttä silmällä pitäen suunniteltu koekeittiö ja tästä keittiöstä saatujen käyttäjäkommenttien

perusteella suunniteltu kotikeittiö. Tiedonkeruu tapahtui havainnoimalla koehenkilöiden toimintaa eri ympäristöissä sekä haastatteleamalla heitä. (Keiski 1998, 239-243.)

Standardikeittiöissä keskeisiä ongelmia olivat selvästi liian ylös tai alas sijoitetut säilytystilat, joiden käyttö muodostui usein hankalaksi, jopa mahdottomaksi. Monissa tapauksissa myös työskentelytasot oli sijoitettu liian korkealle, mikä hankaloitti keittiössä toimimista. Keiski toteaa, että ikääntyneet saattavat jättää jonkun toiminnoista suorittamatta mikäli se muuttuu liian vaativaksi toimintakykyyn verrattuna. Yksi esimerkki tästä on lieden yhteydessä oleva uuni, joka on usein liian alhaalla, jotta vanhus voisi sitä käyttää. Ongelmia peruskeittiössä aiheuttavat myös vähentyneet lihasvoimat, käsien hienomotoriikan heikentyminen ja huono tasapaino. Esimerkiksi tiskaaminen sujuisi ikääntyneiltä helpommin, jos se olisi mahdollista tehdä istualleen, mutta tätä mahdollisuutta ei tarkastelluissa keittiöissä ollut. Tavaroiden siirtäminen aiheutti keittiössä toimiville päänvaivaa, kun heikentyneet käsivoimat haittasivat tavaroiden kantamista ja samalla olisi vielä pitänyt ottaa tukea jostain säilyttääkseen tasapainon. Standardien mukaisten kotikeittiöiden vahvuudeksi nousi niiden tuttuus. Esineet ovat totutuilla paikoillaan ja menettelytavat tuttuja. Toimintakyvyn heikkeneminen tai havaittu riski voi kuitenkin herättää vanhuksen toimimaan totutusta poikkeavalla tavalla, jotta asiat hoituisivat helpommin. Tällöin vanhus muuttaa omaa itseään eikä ympäristöään. (Keiski 1998, 239-241.)

Koekeittiössä käytettävyyttä oli pyritty parantamaan mm. jättämällä korkeussäädettävien työtasojen alle tyhjää tilaa ja asentamalla tason reunaan kaide, josta voi ottaa tukea. Koko keittiökompleksi sijoitettiin keskelle huonetta. Keiski havaitsi, että kun keittiöympäristö on muutettu vastaamaan paremmin vanhusten toimintakykyä, he voivat toimia siellä luonnollisemmin, eikä heidän tarvitse muuttaa itseään tai toimintaansa. Vaikka koekeittiö poikkesi ulkonäöltään suuresti koehenkilöiden omista keittiöistä, he eivät juuri kommentoineet ulkonäköseikkoja. Esteetön keittiö innosti heitä suunnittelemaan myös omaa kotiaan toimivammaksi. (Keiski 1998, 242-243, 262.)

Koekeittiön pohjalta suunniteltiin uusi keittiö, joita rakennettiin erään palvelutalon asuntoihin. Tällöin koekeittiöstä tuli taas kotikeittiö. Puolen vuoden jälkeen asukkaat

olivat jo tottuneet uuteen keittiöön ja se oli samalla tavalla tuttu ja turvallinen kuin vanha standardikeittiö. Sekä asukkaiden haastatteluvastausten että Keiskin havainnointien perusteella toimiminen keittiössä oli ongelmatonta. Erityisesti työtasoa kiertävää kaidetta kiiteltiin. Koehenkilöt kertoivat, että käyttäjälähtöisesti suunniteltu keittiö on tarpeellinen ja on hyvä, että otetaan huomioon ihmisten erilaiset toimintatavat keittiössä. (Keiski 1998, 243-244, 251,262.)

5.1.4 Seniori 2000 -projekti

Vuosituhanen vaihteessa Seniori 2000 -projektin yhteydessä lähetettiin 61 apuvälinevalmistajalle kysely, jossa selvitettiin miten yritykset ovat ottaneet huomioon väestön ikääntymiseen suunnitellessaan tuotteitaan ja tuotevalikoimiaan. Vastausten perusteella ikääntyneille valmistetaan ensisijaisesti seuraavia tuotteita: liikkumisen apuvälineet (porrashissit, rollaattorit, pyörätuolit yms.), turvallisuutta lisäävät tuotteet (turvapuhelimet, sähköiset lukot yms.), henkilökohtaisen hygienian apuvälineet (korotetut wc-istuimet, wc-käsinojat yms.), päivittäisiä toimia, kuten pukemista tai ruoan valmistusta helpottavat tuotteet, tasapainon apuvälineet (esim. tukikaiteet), näön ja kuulon apuvälineet (induktiosilmukat, TV:n kuvaruudun suurentajat yms.), erilaiset lisävarusteet (esim. erikoispatjat) ja proteesit. (Sonkin, Petäkoski-Hult, Rönkä & Södergård 1999, 70-73.)

Yritykset ilmoittivat vastaavansa väestön ikääntymiseen mm. tekemällä yhteistyötä toistensa kanssa, lisäämällä markkinointia, kouluttamalla henkilöstöä ja lisäämällä tuotekehitystä. Apuvälinealan heikkouksina nähtiin kohderyhmän taipumus arvostaa tietyissä tapauksissa hintaa enemmän kuin laatua, sekä heidän vähäinen tietämyksensä saatavilla olevista tuotteista. Lisäksi koettiin, että kohderyhmä ostaa usein mieluummin teknisesti vaatimattomampia tuotteita. Tiedon lisääminen oli vastaajien mielestä hankalaa, koska ikääntyneet ovat yleensä vaikeasti tavoitettavissa tiedottamisen ja markkinoinnin kannalta. Positiivisina seikkoina mainittiin apuvälineiden käytön kynnyksen madaltuminen ja se, että joitakin tuotteita on myynnissä ihan tavallisissa kaupoissa. (Sonkin, Petäkoski-Hult, Rönkä & Södergård 1999, 73-75.)

Yritysten mielestä tärkeimpiä apuvälinealan kehittämishaasteita olivat omatoimisen asumisen ja liikkumisen tukeminen, sekä ikääntyneiden että päättäjien informointi, yritysten välinen yhteistyö ja tuotteiden, markkinoinnin ja jakelun kehittäminen. Lisäksi vastaajat toivoivat yritysten ja asiakkaiden käyttöön tietokantaa, jossa olisi ajantasainen tieto tuotteista, niiden käytöstä, huollosta, puhdistuksesta ja hankkimisesta. (Sonkin, Petäkoski-Hult, Rönkä & Södergård 1999, 76.)

5.1.5 Tutkimus ikääntyvien suoriutumisesta ja palvelujärjestelmästä

Lappeenrannan sosiaali- ja terveyslautakunta perusti vuonna 1999 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ikääntyvien suoriutumista, asumista, toimeentuloa ja palvelujen järjestämistä 2000-luvun alussa. 300:lle 65 - 75 -vuotiaalle lappeenrantalaiselle lähetettiin kysely, jolla pyrittiin kartoittamaan mm. ikääntyvien näkemyksiä omasta toimintaympäristöstään sekä seikkoja, joilla he voisivat itse vaikuttaa omaan elämänlaatuunsa. Vastaajat kokivat sosiaaliset kontaktit tärkeinä; 93 % kertoi, että sosiaalisten verkostojen luominen ja ylläpito on tärkeää tai erittäin tärkeää. Työryhmä olikin sitä mieltä, että yksinäisyys ja eristäytyminen ovat suuri riski vanhusten itsenäiselle suoriutumiselle. Julkisen keskustelun avulla halutaan herättää ihmisten mielenkiinto itsenäisen asumisen tukemista kohtaan, sillä 60 % vastaajista kertoi, ettei ole millään lailla varautunut kotonaan ikääntymisen tuomiin toimintarajoihteisiin. Haastetta on myös erilaisten arkea helpottavien pienten apuvälineiden tutuksi tekemisessä ja käyttöönotossa, sillä apuvälineisiin suhtaudutaan ennakkoluuloisesti. Kyselyyn vastanneiden mielestä apuvälinetiedon lisääminen ikääntyvien keskuudessa on tärkeää. Kotiin jaettava tiedotus ja henkilökohtainen opastus koettiin mieluisimmiksi. (Lappeenrannan sosiaali- ja terveyslautakunta 2001, 2&16-18.) Työryhmän mukaan tietotekniikka on vielä monelle vanhukselle vieras asia, ja kyselyn vastauksista kävi ilmi, että atk-laitteiden käytön oppiminen koettiin hankalaksi. Tilanteen uskotaan kuitenkin muuttuvan lähitulevaisuudessa, kun yhä useammalla vanhuksella on mahdollisuus käyttää tietokonetta kotona tai julkisissa tiloissa. (Lappeenrannan sosiaali- ja terveyslautakunta 2001, 11&17-18.)

5.1.6 TARTU-projekti

Vuosina 2002-2004 Etelä-Karjalassa toteutettiin TARTU-projekti (Toimiva asunto – Itsenäinen suoriutuminen vammaisena ja vanhuksena uutta teknologiaa ja osaamista hyödyntämällä). Tavoitteena oli perehdyttää vanhustyön henkilöstö ja opiskelijat uuteen teknologiaan, sekä kehittää hyvinvointiteknologian alueellista osaamista. Projektin tuloksissa todetaan mm. se, että tekniikan avulla voidaan tukea erityisesti haja-asutusalueilla asuvien vanhusten itsenäistä elämää. Lisäksi huomautetaan, että käyttäjän näkökulma tulisi huomioida entistä paremmin teknisten ratkaisujen suunnittelussa ja käytössä. Hyvinvointi- ja apuvälineteknologiasta tiedottamiseen haluttiin panostaa, ja erityisesti haluttiin lisätä päättäjien informoimista, jotta ratkaisujen ja päätösten tekeminen helpottuisi. (Pamilo 2003, 1-3&10-13.)

Projektin tiimoilta järjestettiin yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa työpajoja, joiden kävijät osallistuivat apuvälineitä ja niiden tarvetta käsittelevään kyselyyn. Kyselyn vastauksista selvisi, että kaikki vastaajat olivat kiinnostuneita itsenäisestä asumisesta ja arjessa pärjäämisestä. Lisätietoa toivottiin erityisesti valvontaan liittyvästä teknologiasta sekä dementikkojen hoidosta. Tietoa kaivattiin myös kotipalveluihin liittyvästä tekniikasta ja apuvälineistä yleensä. Apuvälineiden joukosta kiinnostavimmiksi nousivat erilaiset liikkumisen apuvälineet, mutta myös turvapuhelin, erilaiset hallintajärjestelmät, ruoan laitton ja peseytymisen apuvälineet, sekä näön ja kuulon apuvälineet herättivät kiinnostusta. Vastaajien mielestä apuvälineiden lisäksi huomiota tulisi kiinnittää enemmän myös toimintaympäristöjen yleiseen esteettömyyteen. (Pamilo 2003, 13-14.)

5.1.7 Turvallisesti kotona -kampanja

Lahdessa vuonna 2005 käynnistynyt kampanja pyrki tukemaan ikääntyneiden itsenäistä kotona asumista ilmaisten apuvälineiden muodossa. Tarkoituksena oli kaupungin avulla tarjota ikääntyneille apuvälineitä kotiin. Kampanjan aikana kävi ilmi, että suurin tarve kaupunkilaisilla oli turvallisuuteen liittyvistä apuvälineistä, kuten liesivahdeista ja turvapuhelimista, sekä liikkumisen apuvälineistä, kuten pyörätuoleista ja rollaattoreista. Lisäksi kysyntää oli mm. sähkösäätöisillä sängyillä.

Kampanjaan osallistui noin 20 yritystä ja yhteisöä. Yritykset olivat kiinnostuneita saamaan oman nimensä esille esimerkiksi kiinnittämällä merkki lahjoitettuun rollaattoriin. (Välikangas 2006, 58.)

5.2 Muut apuvälineitä ja hyvinvointiteknologiaa esittelevät paikat

Seuraavassa esittelen muutamia jo kauemmin toimineita tiloja, joissa esitellään itsenäistä asumista ja suoriutumista tukevia tuotteita ja sovelluksia. Tilat painottavat hieman eri asioita ja niiden kohderyhmät poikkeavat joiltain osin toisistaan. Tarkastellessani näitä tiloja, etsin niitä sisällöllisiä ratkaisuja, joita voitaisiin soveltaa myös TAAS-hankkeen Kuusankosken tilassa. Pyrin myös kartoittamaan mitkä tilat kilpailevat mahdollisesti samoista asiakkaista TAAS-tilan kanssa.

5.2.1 Respecta, Kouvola

Respecta Oy tuo maahan ja myy erilaisia apuvälineitä. Lisäksi yritys valmistaa henkilökohtaisesti räätälöityjä apuvälineitä kuten proteeseja. (<http://www.respecta.fi>, 12.2.2007.) Respectalla on toimipiste Kouvolaissa, josta kuluttajat voivat hankkia näitä apuvälineitä. Liikkeen myymälätilassa on esillä paljon apuvälineitä, joihin voi käydä tutustumassa myös ilman ostoaikeita. Ryhmät voivat tilata etukäteen maksullisen esittelyn yrityksen tarjoamista tuotteista ja palveluista.

Vierailin Respectan Kouvolan toimipisteessä opiskeluryhmäni kanssa keväällä 2006. Vierailun aikana saimme hyödyllistä tietoa apuvälineistä, niiden suunnittelusta ja valmistuksesta. Myynnissä olevia pienapuvälineitä sai vapaasti kokeilla. Tällaiset esittelyt ovat mahdollisia vain ryhmille, ja aika täytyy varata etukäteen. Tässä suhteessa Kuusankoskelle tuleva apuvälineitä esittelevä tila tulee olemaan erilainen, sillä se on avoin tiedonhaluisille kävijöille aina kun paikka on auki, ja opastusta ja tietoa saa ilman erillistä ajanvarausta ja ilmaiseksi.

Toinen seikka, joka erottaa nämä kaksi paikkaa, on se, että Respecta keskittyy ensisijaisesti myymään tuotteitaan, TAAS-hankkeen tilassa jaetaan lähinnä tietoa, ei tavaraa. Kaikki hankkeeseen liittyvä toiminta on maksutonta kävijöille. Näiden

asioiden valossa voidaan päätellä, ettei Respectan toimipiste ole erityinen kilpailija TAAS-hankkeen tilalle.

Muutamia perusasioita Respectan toimintamallista voidaan kuitenkin muokata käytettäväksi Kuusankoskella. Se, että ihmisille jaetaan tietoa sekä asiantuntijoiden kertomana, että kotiin vietävinä esitteinä, on hyvä yhdistelmä. Asiantuntijan henkilökohtaisesti kertomana tieto tuntuu luotettavalta ja tarvittaessa häneltä voi kysyä mieltä askarruttavia seikkoja. On kuitenkin mukava saada jotain kotiin vietävää, ja esitteisiin voi sitten rauhassa tutustua kotona esimerkiksi perheenjäsenten kanssa ja miettiä hankintapäätöstä. Lisäksi se, että tuotteita voi hypistellä ja kokeilla omin käsin, antaa selvemmän kuvan tuotteesta. Parhaimmillaan se voi muuttaa ihmisten ennakkoluuloja kyseistä tuotetta kohtaan, kun käyttäjä huomaa, ettei se olekaan niin painava tai pelottava kun oli kauempaa katsoessa kuvitellut.

5.2.2 Toimiva koti, Helsinki

Vuonna 1998 avattu Toimiva koti on Helsingin sosiaaliviraston ylläpitämä esteetöntä asumista ja apuvälineitä esittelevä tila, joka sijaitsee Helsingin Käpylässä. 300 m²:n tilaan on sisustettu kaksi malliasuntoa, joissa on esillä laaja valikoima itsenäistä asumista tukevia tuotteita eri hintaluokista. Lisäksi Toimivasta kodista saa tietoa asunnon muutostöihin liittyvistä asioista. Kohderyhmänä ovat ikääntyneet ja vammaiset, apuvälinevalmistajat, sosiaali- ja terveystalouden sekä rakennusalan ammattilaiset ja opiskelijat. (<http://www.hel.fi/sosv/toimivakoti>, 12.2.2007.)

Toimivassa kodissa voi tutustua jokapäiväistä arkea helpottaviin pieniin apuvälineisiin, kuten suurinäppäimisiin kaukosäätimiin ja erikoiskahvaimiin ruokailuvälineisiin, mutta myös erikoisempiin apuvälineisiin, kuten pyörätuolin renkaiden puhdistajaan. Huoneissa on myös ihan tavalliselta näyttäviä mukavia huonekaluja, joihin kätkeytyy toimintaa helpottavia erikoisvarusteluja. Tuotteisiin tutustuminen tapahtuu kodinomaisessa ympäristössä henkilökunnan opastamana. Ryhmät voivat halutessaan tilata maksullisen esittelykierroksen. Esillä ovat kaikki kodin huoneet; keittiö, eteinen, olohuone, makuuhuone, wc ja kylpyhuone. Huoneissa olevia tuotteita voi vapaasti kokeilla. (<http://www.hel.fi/sosv/toimivakoti>, 12.2.2007 ja Rautava 2006)

Toimivan kodin konsepti on tietyillä tasoilla samanlainen, kuin TAAS-hankkeen tilan. Se on keskittynyt esittelemään itsenäistä asumista helpottavia ratkaisuja. Esittely-ympäristöt poikkeavat toisistaan, koska Helsingissä tuotteet esitellään kotiympäristössä ja Kuusankoskella muuntuvassa yhtenäisessä tilassa. Kodinomainen esittely-ympäristö on hyvä, koska siinä näkee tuotteet oikeassa käyttöympäristössään, mutta rajallisten neliöiden vuoksi tällainen ratkaisu ei ole mahdollinen Kuusankoskella. Toimivan kodin monipuolisesta valikoimasta kannattaa kuitenkin ottaa oppia opinnäytetyöprojektiin. On tärkeää, että tarjolla on tietoa mahdollisimman monista tuotteista, jotta asiakaskuntaa ei rajata liian pieneksi. Ottaen huomioon TAAS-tilan ensisijaisen kohderyhmän; vanhukset, jotka eivät yleensä matkusta pitkiä matkoja tiedonhankinnan vuoksi, on melko varmaa, ettei se kilpaile samoista asiakkaista Toimivan kodin, tai muunkaan kauempana sijaitsevan tilan kanssa.

5.2.3 Kätevä koti, Kajaani

Kainuun keskussairaalan yhteyteen avattiin vuonna 2006 Kätevä koti, kodinomainen laboratorio, jossa voidaan havainnollistaa ikääntyneiden ja toimintarajoitteisten itsenäistä suoriutumista helpottavia ratkaisuja. Kaksi huonetta ja keittiön käsittävässä rivitaloasunnossa esitellään sekä perinteisiä että teknologiapohjaisia apuvälineitä ja esteettömiä rakennusratkaisuja. Apuvälineitä on laaja kirjo mm. liikkumisen, näön, kuulon, ympäristön hallinnan ja turvallisuuden saralta. Esimerkkeinä voidaan mainita pystyyn nostava nojatuoli, pesevä ja kuivaava wc-istuin ja korkeussäädettävät työtasot. Esteettömyys on huomioitu mm. erityisleveissä ovissa ja kirkkaassa, varjottomassa valossa. Toimivasta kodista esimerkkiä ottavassa tilassa on mahdollisuus testata apuvälineitä kodinomaisessa ympäristössä. (<http://www.kajak.fi/ajankoht/katevakoti.htm>, 12.3.2007.)

Kätevää kotia hyödynnetään hoitoalan opetuksessa sekä tekniikan alan opetuksen projekteissa, joissa pyritään kehittämään apuvälineiden käytettävyyttä. Apuväline- ja kuntoutusalan asiantuntijat voivat käyttää tilaa asiakkaidensa kanssa apuvälineiden testauksessa ja sovituksessa. Lisäksi Kätevä koti on keskeinen paikka laitevalmistajien, hoivayrittäjien ja oppilaitosten välisessä yhteistyössä. Yhtenä kohderyhmänä ovat lisäksi ikääntyneet, vammaiset ja heidän omaisensa, jotka voivat

tulla tilaan hakemaan vinkkejä esteettömään asumiseen ja esimerkiksi asunnonmuutostöihin. (<http://www.kajak.fi/ajankoht/katevakoti.htm>, 12.2.2007.)

Kätevän kodin konsepti on hyvin samanlainen kuin Toimivan kodin, joten niistä voidaan ottaa opiksi suurelta osin samoja asioita, kuten valikoiman laajuus. Kätevässä kodissa on huomioitu myös rakennustekniset ratkaisut ja sieltä saavat siis apua myös asunnonmuutostöitä suunnittelevat. Tämä on hyvä lisä apuvälineiden rinnalle, jotta voidaan esitellä esteettömyyttä laajemmin. Rakentamiseen ja remontoimiseen liittyvien ratkaisujen esittely ei kuitenkaan onnistu TAAS-tilassa, koska tila on vuokrattu varsin lyhyeksi ajaksi (reilu vuosi) ja täten suuremmat muutostyöt eivät ole mahdollisia. Joitakin esteettömyyttä tukevia seikkoja pystyttiin kuitenkin toteuttamaan pintaremontin yhteydessä; näitä ovat inva-mitotettu wc, tavallista ylempänä sijaitsevat pistorasiat ja esteettömyyden periaatteita noudattava keittiö. Kätevän kodin puitteissa toteutettu yhteistyö oppilaitoksien ja alan toimijoiden kesken on alusta asti ollut suunnitelmissa myös TAAS-tilan kohdalla.

5.2.4 ITSE-tila, Tampere

Vanhusten ja vammaisten itsenäistä suoriutumista edistävän ITSE- hankkeen myötä Pirkanmaan ammattikorkeakoulun tiloihin on rakennettu itsenäisen suoriutumisen koulutusta ja harjoittelua palveleva demonstraatioympäristö, ITSE-tila. Kodinomaisessa tilassa voidaan testata ja kehittää itsenäistä asumista tukevien apuvälineteknologioiden toimivuutta ja käytettävyyttä. Testaukseen voidaan ottaa mukaan myös käyttäjät omaisineen ja heitä voidaan ohjata apuvälineiden käytössä. (Välakangas 2006, s. 19.) Apuvälinevalmistajat ja kodin teknisiä ratkaisuja tarjoavat yritykset pääsevät esittelemään tuotteitaan ITSE-tilassa ja tilaa vuokrataan opetuskäyttöön sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksille ja alan ammattilaisille ([http://www.piramk.fi/web/www.nsf/\\$all/2C60BE4CC2CF20C9C2256F070024EA35?open&qm=MainMenuNoFrames,5,3,0](http://www.piramk.fi/web/www.nsf/$all/2C60BE4CC2CF20C9C2256F070024EA35?open&qm=MainMenuNoFrames,5,3,0), 12.3.2007).

ITSE-tila on suunnattu muita valitsemiani esimerkkejä enemmän alan opiskelijoille ja ammattilaisille. Myös yksityishenkilöt pääsevät tutustumaan esiteltäviin tuotteisiin, mutta lähinnä tuotekehityksen varjolla; käyttäjiltä kerätään tietoa tuotteiden

toimivuudesta ja käytettävyydestä. ITSE-tilassa ei vain esitellä itsenäistä asumista tukevia apuvälineitä, vaan niitä pyritään myös kehittämään paremmiksi asiantuntijoiden avulla. ITSE-tila on myös muita tiloja enemmän keskittynyt nykyisten ja tulevien asiantuntijoiden kouluttamiseen toimimalla sekä opetuspaikkana että -välineenä. Tästä koulutusaspektista kannattaakin siirtää joitakin osia myös TAAS-tilaan, sillä pelkkä tuotteiden ja vaihtoehtojen esittely ei riitä, vaan ikääntyvien, heidän omaistensa ja hoitohenkilökunnan täytyy myös osata käyttää laitteita. Lisäksi kokeilemisen myötä syntyneestä käyttäjäpalautteesta saatu tieto kannattaa käyttää hyväksi tuotteiden kehittämisessä. Tämä vaatii sen, että loppukäyttäjien lisäksi tilassa toimivat aktiivisesti myös tuotteiden valmistajat ja tarjoajat.

5.3 Kohderyhmän haastattelut

Halusin haastatella muutamia ikääntyneitä selvittääkseni heidän näkemyksiään itsenäistä asumista ja arjen toimintoja tukevasta teknologiasta. Tavoitteenani oli kartoittaa ihmisten kokemuksia, kiinnostusta ja asenteita, sekä selvittää miten aiheeseen liittyvää tietoa voitaisiin lisätä kohderyhmän keskuudessa. Lisäksi halusin tietää millaisia ongelmia kohderyhmä kokee päivittäisissä toimintaympäristöissään ja miten niitä ongelmia voitaisiin helpottaa esteettömän suunnittelun avulla. Eräässä TAAS-hankkeen työryhmän kokouksessa sain tietää, että Kymenlaakson ammattikorkeakoulun geronomi-opiskelijoilla ja Kouvolan seudun ammattiopiston lähihoitajaopiskelijoilla on niin kutsutut ”omavanhukset”, joiden luona he vierailevat säännöllisesti. Koska molempien opiskelijaryhmien kanssa oli jo sovittu yhteistyöstä, pyysin, että he voisivat tehdä haastattelut puolestani. Syynä tähän oli se, että opiskelijat tunsivat vanhukset hyvin ja saisivat luultavasti heiltä enemmän tietoja kuin minä. Lisäksi saisin isomman otoksen, koska yksin en olisi ehtinyt käydä haastattelemassa niin montaa henkilöä.

Muutin aiottua teemahaastattelua enemmän kyselyluontoiseksi ja tein opiskelijoille lomakkeen, jossa oli valmiit kysymykset. Pyysin opiskelijoita täyttämään kyselyn yhdessä vanhuksen kanssa, mutta ohjeistin heitä tekemään myös tarpeen mukaan ylimääräisiä kysymyksiä ja kirjoittamaan ylös kaiken mitä vanhukset kertovat. Kerroin opiskelijoille mistä aihealueista halusin erityisesti tietoa. Lähetin kysymykset

ja ohjeistuksen sähköpostilla opiskelijaryhmien opettajille tammikuun 2007 alussa, ja he jakoivat ne eteenpäin oppilailleen. Tavoitteenani oli saada 20 - 30 ikäänntyneen vastaukset, koska opiskelijaryhmissä oli yhteensä noin 30 oppilasta. Opiskelijoille osoitetussa ohjeistuksessa toivoin saavani vastaukset tammi-helmikuun vaihteessa.

Heti kysymysten lähettämisen jälkeen sain tietää, että geronomi-opiskelijoista vain yksi lähtisi tekemään haastattelua, lähihoitajista koko ryhmän oli tarkoitus tehdä haastattelu. Valitettavasti sain takaisin vain seitsemän henkilön vastaukset, ja ne käsittelivät poikkeuksetta ainoastaan valmiiksi laatimiani kysymyksiä. Koska otos jäi näin pieneksi, ei vastauksilla ole suurta tieteellistä arvoa. Aivan turha kysely ei kuitenkaan ollut, sillä pystyin poimimaan vastauksista arvokkaita ajatuksia ja ideoita, joita lähdin pohtimaan pidemmälle.

Vastaajien yleisimmiksi toimintarajoitteiksi nousivat liikkumis- ja tasapainovaikeudet. Myös näkö-, kuulo- ja muistivaikeuksista tuli mainintoja. Apuvälineistä vastaajilla oli eniten käytössä liikkumista ja tasapainoa helpottavia välineitä, kuten rollaattori, kävelykeppi, kävelysauvat ja erilaiset tukikaiteet. Kaikkia arkea helpottavia tuotteita ei mielletty apuvälineiksi. Eräs vastaajista ilmoitti, ettei käytä mitään apuvälineitä, mutta kertoi kuitenkin käytössä olevan lääkkeiden ottamista helpottavan lääkedosetin. Markkinoilla olevista apuvälineistä vastaajilla oli varsin vähän tietoa. Se tieto mitä heillä oli, kerrottiin tulevan omaisilta ja hoitohenkilökunnalta. Yksi vastaajista ilmoitti hankkineensa tietoa apuvälineistä ja hyvinvointiteknologiasta tiedotusvälineiden kautta. Lisää tietoa haluttiin eniten päivittäisiä toimia tukevista apuvälineistä ja erilaisista tukipalveluista. Kiinnostusta herätti myös digiboxi.

Kysyttäessä miten vastaajat haluaisivat tutustua itsenäistä asumista tukeviin tuotteisiin TAAS-tilassa, mieluisimmaksi tiedonhankintakeinoksi nousi asiantuntevan esittelijän suullinen esitys yhdistettynä itse kokeilemiseen. Muutamat vastaajista halusivat lisäksi tutustua tuotteen esitteisiin ja aiheeseen liittyviin julkaisuihin. Teknisten laitteiden käyttö koettiin lähes poikkeuksetta haastavaksi ja tämän vuoksi toivottiin laitteiden perinpohjaista käyttöopastusta.

Viimeisenä pyysin vastaajia kuvailemaan jotakin julkista tilaa, jossa heidän mielestään on helppoa ja miellyttävää asioida. Tarkoituksenani oli löytää seikkoja, joita voitaisiin

hyödyntää myös TAAS-tilassa. Suurin osa vastauksista käsitteli ruokakauppoja. Tämä voi johtua siitä, että ruokakaupassa käydään viikoittain ja ihmiset käyvät usein samassa kaupassa. Tämän vuoksi paikka ja sen ”käyttöliittymä” ovat tuttuja, mikä lisää helppoutta ja mukavuutta. Yleensä vastauksista kuvastui väljien liikkumistilojen ja ystävällisen ja asiantuntevan henkilökunnan arvostus.

5.4 Kerätyn aineiston yhteenveto

Suurin osa ikääntyneistä on valmiita käyttämään apuvälineitä sitten kun päivittäisistä toimista ei enää selvitä omin voimin. Teknisten apuvälineiden kohdalla ikääntyneet jakautuvat kahteen ryhmään; toiset ovat hyvillään teknologian kehityksestä ja haluavat hyödyntää sitä elämänlaatunsa parantamisessa, toiset taas suhtautuvat tekniikkaan varauksella ja kokevat sen enemmänkin vaikeuttavan elämäänsä.

5.4.1 Kohderyhmää kiinnostavat aihealueet

Sekä aiemmin tehtyjen tutkimusten että oman kyselyni pohjalta voidaan todeta, että ikääntyviä kiinnostavat eniten liikkumiseen ja turvallisuuteen liittyvät tuotteet ja järjestelmät, kun puhutaan itsenäisen suoriutumisen tukemisesta. Tämä on ymmärrettävää, sillä useiden lähteiden mukaan liikuntakyky on yleensä ensimmäisiä toimintoja, jotka alkavat heiketä iän myötä. Liikuntakyvyn heikentyminen rajoittaa sekä kodissa että kodin ulkopuolella toimimista ja hankaloittaa monia jokapäiväisiä toimia. Ikääntyessä myös yksinäisyyden ja turvattomuuden tunne lisääntyy kun ystäväverkosto alkaa harventua (Ruonakoski 2004, 11). Tämä selittää kiinnostuksen turvallisuustuotteita kohtaan. Myös erilaiset ympäristönhallintajärjestelmät, kuten kaukosäätimellä ohjattava valaistus tai ajastettavat toiminnot herättävät kiinnostusta. *Seniori 2000* -projektissa 1990-luvun lopulla ennustettiin, että tulevaisuudessa ikääntyneiden kotia hallitsee keskusyksikkö, johon on määritelty asunnon tekniset ratkaisut ja turvapalvelut (Sonkin, Petäkoski-Hult, Rönkä & Södergård 1999, 121). Liikkumis- ja turvaratkaisujen jälkeen seuraavaksi eniten mielenkiintoa keräävät arjen toimintoja, kuten pukeutumista, pesemistä ja ruoan valmistusta helpottavat pienet apuvälineet. Pelkkä tuotteiden tarjoaminen ei riitä, lisäksi tarvitaan opastusta laitteiden hankinnassa, käytössä, huollossa, puhdistuksessa ja säilytyksessä.

5.4.2 Teknologia

Teknisten laitteiden käyttö koetaan kohderyhmän keskuudessa usein hankalaksi ja ikääntyneet pelkäävät, etteivät he opi käyttämään uusia laitteita. Tekniikan pelko voi johtua kokemuksen puutteesta. Moni ikääntynyt on jäänyt paitsi mm. tietokoneen käytön opetuksesta koulutuksessa ja työelämässä. Heille uuden tekniikan käyttöön tarvittavien taitojen opettelusta voi muodostua ylitsepääsemätön kynnyks, mikäli riittävää ohjausta ja tukea ei ole saatavilla. Tällöin teknologian mahdollistamat hyödyt jäävät saavuttamatta. Ohjaavan henkilön tulee olla tietoinen ja vakuuttunut ikääntyneen kyvystä oppia. Tämä täytyy pystyä välittämään myös ohjattavalle. (Mäensivu 2003, 53.) Hyväksi havaittu menetelmä on kouluttaa ikääntyneiden joukosta tutoreita, jotka osaavat esittää asiat oikealla tavalla ja oikeilla termeillä (Väyrynen 2003, 65). On tärkeää muistaa, että kuluttajan täytyy hyväksyä teknologinen uutuustuote ennen kuin hän ostaa sen. Tuote ei saavuta tätä hyväksyntää, eikä siten myöskään menesty markkinoilla, jos kuluttaja kokee, ettei hän osaa käyttää sitä.

5.4.3 Tiedon lisääminen

Itsenäisen asumisen tukemista koskevan tiedon lisääminen koetaan tärkeäksi sekä ikääntyneiden, hoitohenkilökunnan että apuvälinevalmistajien tahoilla. Ei riitä, että pyritään informoimaan suoraan ikääntyneitä. Monet ikääntyneet ovat omaistensa ja hoitohenkilökunnan varassa tiedon suhteen, tällöin on tärkeää lisätä myös näiden ryhmien tietoutta. Hoitohenkilökunnan ja yritysten mielestä tärkeää olisi tiedottaa päättäjiä, jotta apuvälineiden saaminen esimerkiksi terveyskeskuksen kautta helpottuisi. Yritykset kaipaavat lisäksi keskitettyä tietokantaa, jonka kautta käyttäjät, päättäjät, suunnittelijat ja valmistajat löytäisivät toisensa. Tiedon jakamisessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, millaisia viestejä lähetetään. Usein jo se, miten asiat on nimetty, vaikuttaa siihen miten ihmiset suhtautuvat asiaan. (Väyrynen 2003, 71.)

Loppukäyttäjät haluavat tutustua apuvälineisiin kokeilemalla tuotetta itse. Pantzarin (2000, 256) mukaan koekäytön mahdollisuus on ratkaisevaa monien uusien innovatiivisten tuotteiden leviämisen kannalta. Koekäytön tueksi kaivataan

henkilökohtaista opastusta, jota tarjoaa ystävällinen ja luotettava asiantuntija. Myös kotiin jaettavaa informaatiota kaivataan, sillä kaikilla ei ole mahdollisuutta lähteä kotoaan. Tekemässäni kyselyssä TAAS-tilaan toivottiin kävijöille jaettavia esitteitä tuotteista. Tällöin esimerkiksi omainen voi viedä esitteen huonokuntoiselle vanhukselle kotiin luettavaksi, jos tämä ei itse pääse vierailemaan tilaan. Esite voi toimia myös muistilappuna tuotteesta, jolloin sen hankkiminen myöhemmin on helpompaa, kun kaikki tarvittavat tiedot ovat paperilla.

Tiedon ja tuotteiden luotettavuus on yksi asia, joka nousi esille tiedonhankinnan tuloksena. Suullinen informaatio ei riitä, vaan lisäksi halutaan kirjallista materiaalia, joka ikään kuin vahvistaa esittelijän sanat, varsinkin jos esittelijä ei ole kyseisen aihealueen virallinen edustaja tai asiantuntija. Laitteiden käyttöönoton kynnyks madaltuu ja käyttäjä oppii helpommin käyttämään laitetta, kun hän luottaa sen toimivuuteen. Kehitysvaiheessa oleviin tuotteisiin suhtaudutaan kielteisesti ja vähätellen, koska niiden toimivuutta ei ole voitu osoittaa käytännön kokemuksen avulla. (Pantzar 2000, 256.)

5.4.4 Motivaatio

Pääasiallisesti ikääntyneet ovat yhä enenevässä määrin kiinnostuneita huolehtimaan terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Useista lähteistä käy ilmi, että ikääntyneet ovat entistä enemmän maksukykyisiä ja -haluisia ja valmiita sijoittamaan toimintakykynsä ylläpitoon. Ikääntyneitä ei myöskään pitäisi tarkastella yhtenä homogeenisenä ryhmänä, vaan massasta pitäisi löytää eri alaryhmät, joilla on toisistaan poikkeavat tarpeet ja resurssit. Näin tuotteet ja palvelut voidaan kohdentaa tarkemmin, mikä lisää niiden käytettävyyttä ja haluttavuutta. Kun ikääntynyt saa tietoa juuri häntä palvelevista tuotteista, on hankintapäätöksen tekeminen helpompaa. Ja kun ikääntynyt on itse tehnyt hankintapäätöksen ja maksaa tuotteen itse, hän on myös selvästi motivoituneempi käyttämään sitä (Väyrynen 2003, 64).

6. SUUNNITTELUPROSESSI

6.1 Suunnittelun lähtökohdat

Ennen suunnittelun aloittamista tuli huomioida muutamia asioita, jotka vaikuttivat suunnitteluprosessiin ja lopputulokseen. Tilan ominaisuudet ja tuleva käyttö vaikuttivat siihen, mihin suuntaan lähdin prosessia kuljettamaan. Esteettömän tilan suunnittelussa esteettömyyden peruseriaatteet olivat tietenkin suuressa roolissa. Esteettömyys saavutetaan parhaiten käyttäjälähtöisen suunnittelun ideaa noudattamalla, ja se määräsi osin työskentelytapani.

6.1.1 Tila

TAAS-tila sijaitsee noin sadan neliön liiketilassa katutasossa. Sisään pääsee lasisten pariovien kautta; ensin tuulikaappiin ja siitä toisten pariovien kautta itse tilaan. Paikalla on aiemmin toiminut mm. pankki, jonka jäljiltä tilassa on pankkiholvi. Tila koostuu avoimesta aulatilasta, kahdesta melko pienestä huoneesta ja holvista. Aula vie suurimman osan tilan neliöistä. Kaikki erilliset huoneet sijaitsevat aulatilaa takaseinustalla. Lisäksi kellarikerroksessa on yksi noin 16m² ikkunaton huone.

Syksyllä 2006 tilassa tehtiin remontti, jonka pääpiirteet suunnittelimme yhdessä luokkatoverini Emmi Isakowin kanssa työharjoittelumme aikana. Tavoitteenamme oli ottaa esteettömyys mahdollisimman hyvin huomioon jo remonttivaiheessa. Ehdotuksemme mukaisesti seinistä tuli lämpimän vaaleat, mikä lisää tilan valoisuutta ja viihtyvyyttä. Lattiamateriaaliksi ehdotimme korkkimattoa, joka olisi ollut lämmin ja mukavan joustava jalkojen alla, mutta kuitenkin tarpeeksi kova pyörätuolilla kulkemista varten. Korkkilattia on helppo pitää puhtaana, ja se näyttää aina siistiltä, kun pienet roskat häviävät sen orgaaniseen kuvioon. Tämä on tärkeä seikka kun ottaa huomioon, ettei tilassa käy siivoojaa, vaan siivous jää työntekijöiden vastuulle. Valitettavasti vuokranantaja, joka toteutti remontin, katsoi materiaalin liian kalliiksi ja lattiaan valittiin laminaatti, joka jälleenmyyjän mukaan sopii hyvin julkisiin tiloihin. Uuden lattian väri on lämminsävyinen pähkinä. Yleisvalaistus toteutettiin loisteputkilla ja lisäksi kahdelle seinustalle kattoon asennettiin kiskot halogeenivalaisimia varten, jotka antavat lisävaloa tarvittaviin kohtiin. Kiskoihin

voidaan asentaa kohdennettavia halogeenivalaisimia tarvittava määrä halutuille paikoille. Remontin yhteydessä tilaan rakennettiin myös inva-wc.

Tilan jakaminen eri toimintoja varten suunniteltiin yhdessä siellä työskentelevien kanssa niin, että yläkerran huoneisiin tulisi kaksi toimistoa ja holvi palvelisi varastotilana. Aulatila jätettäisiin tuotteiden esittelykäyttöön, eli siellä järjestettäisiin koulutus-, tiedotus- ja esittelytilaisuuksia. Lisäksi suunniteltiin, että samaan tilaan sijoitetaan hyllyjä tai telineitä, joihin kirjallinen materiaali voidaan laittaa esille. Koska alakertaan pääsee vain jyrkkiä ja kapeita portaita pitkin, siellä ei voi olla yleisön käyttöön tulevia tiloja. Niinpä tila jätettiin epäviralliseksi kokous- / sosiaalitalaksi, jossa voidaan järjestää esimerkiksi henkilöstöpalavereita. Minun suunnittelupanokseni rajautuu näyttelytilaan, eli en huomioi tässä työssä toimistoja, varastotilaa tai alakerran huonetta.

6.1.2 Tilan käyttö

Tilaa käytetään erilaisiin toimintoihin, joiden vaatimat puitteet poikkeavat toisistaan. Tämän vuoksi tilan on oltava helposti ja nopeasti muunneltavissa eri käyttötarkoituksiin soveltuvaksi. Toiminnot voidaan jakaa viiteen ryhmään, jotka ovat: tuotteiden, järjestelmien ja palveluiden esittelemine, tiedon jakaminen, verkostojen luominen ja ylläpitäminen, opiskelu ja työskentely. Tuote-esittelyyn liittyy kiinteästi käyttö- ym. opastus. Esittelytoiminnossa osallisina ovat tuotteiden esittelijä, joka voi olla esimerkiksi valmistajan tai maahantuojan edustaja tai asiaan perehtynyt opiskelija, asiakas, jolle tuotetta esitellään ja tilan henkilökunta. Lisäksi esiteltävät tuotteet ovat luonnollisesti suuressa roolissa tässä toiminnossa. Tiedon jakamisessa kohtaavat edellä mainitut ryhmät, mutta tuotteen edustajan tilalla voi olla jonkun alan asiantuntija riippumatta siitä, tuottaako hän tämän alan tuotteita tai palveluita. Vaihtoehtoisesti asiantuntija voidaan korvata kirjallisella tms. materiaalilla. Tässä toiminnossa tärkeänä osana on keskustelu ja vuorovaikutus, mikä pätee myös verkostojen luomiseen ja ylläpitämiseen. Verkostoitumistoimintoon osallistuvat kaikki tilaan liittyvät ryhmät; henkilökunta, asiantuntijat, opiskelijat ja asiakkaat. Tämä toiminto tapahtuu muiden toimintojen lomassa ja sen tuloksena on sosiaalisia ja ammatillisia kontakteja. Opiskelutoiminnossa pääosassa ovat opiskelijat, mutta heitä

tukemaan tarvitaan henkilökuntaa ja asiantuntijoita. Opiskelu voi tarkoittaa esimerkiksi ikääntyneisiin, toimintakykyyn ja apuvälineisiin liittyvien asioiden omaksumista. Lisäksi opiskelijat voivat suorittaa tilassa työharjoitteluaan. Työskentely koskee ensisijaisesti henkilökuntaa, mutta esimerkiksi työharjoitteluaan suorittava opiskelija työskentelee myös tilassa. Työskentelytoimintoon liittyvät yleisen toimistotyöskentelyn lisäksi asiakkaiden vastaanotto, kokoukset ja tauot.

6.1.3 Esteettömyyden asettamat vaatimukset

Jotta liikkuminen tilassa olisi esteetöntä, tulisi tasoeroja, kuten portaita ja kynnyksiä välttää. Jos kynnyks on jossain kohden oltava, sen suositeltu korkeus on enintään 20mm (Salminen 2003, 195). Kulkuväylillä tulisi olla tarpeeksi tilaa liikkua pyörätuolin, rollaattorin tai avustajan kanssa, pyörätuolin kääntösäde on noin 1500mm, joten tilaa tarvitaan ainakin sen verran (Könkkölä 1994, 75). Myös naulakoiden, esitetelineiden ym. ympärillä tulisi olla tilaa apuvälineiden tai avustajan kanssa liikkuville. Lisäksi osa naulakoista tulisi olla sellaisella korkeudella, että niitä pystytään käyttämään pyörätuolista käsin. Näkövammaisten liikkumista helpotetaan, jos naulakot on sijoitettu syvennykseen tai muuhun suojaan niin, ettei niihin pääse törmäämään. (Könkkölä 1994, 145.)

Tavarat ja esimerkiksi pistorasiat, joita käyttäjä tarvitsee toimiakseen tilassa, tulisi sijoittaa sellaiselle korkeudelle, että välttyään kumartelulta ja kurkottelulta. Suositeltu korkeus on 700-1300mm. (Salminen 2003, 197.) Laatikoiden ja ovien, joita käyttäjä joutuu aukomaan, tulisi aueta kevyesti ja vähällä voimalla. Tilassa tulisi olla tarpeeksi istumapaikkoja, joissa voi tarpeen tullen levähtää tai tutkia esimerkiksi kirjallista materiaalia istualtaan. Istuinkorkeuksia tulisi olla erilaisia, riippuen istumisajasta ja käyttäjien tarpeista (Könkkölä 1994, 144). Tilassa tulisi olla induktiosilmukka, jotta kuulolaitteen käyttäjät voivat helpommin seurata esityksiä. Hyvä yleisvalaistus ja kohdevalot tarvittavissa paikoissa helpottavat heikkonäköisten toimimista tilassa. Kontrastilla voidaan korostaa tiettyjä asioita, esimerkiksi ovia, portaita tai valokatkaisijoita, jolloin heikkonäköisten ja muistihäiriöisten toiminta helpottuu. Tällöin tummuuseron täytyy olla vähintään 50 %. Kontrasteja ei pidä kuitenkaan

käyttää väärin; on vaarallista jos tasainen pinta näyttää tasoerolta tai päinvastoin. (Könkkölä 1994, 151.)

Sosiaalisen ja psyykkisen esteettömyyden kannalta tilan tulisi olla turvallinen, viihtyisä ja helposti muunneltavissa. Tarjottavan tiedon tulisi olla selkeää ja helposti saatavissa. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että teksti on tarpeeksi suurta ja käytettävät symbolit yleisesti ymmärrettäviä. Informaatiomateriaali tulisi sijoittaa loogiseen paikkaan ja loogiseen järjestykseen. Virheellistä tai epävarmaa tietoa ei saa jakaa, sillä käyttäjän tulee voida luottaa saamaansa tietoon. Tiedonvälityksessä tulisi käyttää sanastoa, jonka käyttäjä ymmärtää, yleensä sanasto vaihtelee eri käyttäjäryhmien välillä. Tarvittaessa tuntemattomat termit täytyy selittää kuulijalle. Asiakkaita tulisi kannustaa kysymään heitä askarruttavista asioista, ja kysymyksiin pitäisi pystyä vastamaan ammattitaidolla ja kysyjää tyydyttävällä tavalla. On tärkeää, etteivät tilassa suoritettavat toiminnot aseta käyttäjiä eriarvoiseen asemaan. Jokaiselle toiminnolle täytyy varata tarpeeksi aikaa ja päällekkäisiä toimintoja tulisi välttää, jotta kaikki ehtivät mukaan. Käyttäjän muistia ei saa kuormittaa liikaa, tämä on erityisen tärkeää, kun kyseessä ovat vanhuksat, joiden muisti saattaa olla heikentynyt. Yleensä ihmisen lyhytkestoisen muistin kapasiteetti on noin 5-9 asiaa kerrallaan. Joillakin tämä voi olla vielä vähemmän ja muutamilla erityisyksilöillä selvästi enemmän. On suositeltavaa, ettei tuotteen tai tilan käyttöliittymä kuormittaisi lyhytkestoista muistia niinkään monella kuin viidellä asialla kerrallaan. (Kuutti 2003, 53.) Ikääntyneiden kohdalla asioiden määrä tulisi olla vieläkin vähäisempi. Tapahtumat tulisi jaotella sopivan mittaisiksi kokonaisuuksiksi ja niiden sisällön tulisi edetä johdonmukaisesti, jotta aiheen seuraaminen olisi mahdollisimman helppoa.

6.1.4 Käyttäjälähtöinen suunnittelu

Käyttäjälähtöinen suunnittelu lähtee siitä, että keskivertokäyttäjälle suunniteltu tuote on epäsopeva joillekin käyttäjäryhmille. Se pyrkii kyseenalaistamaan valmiit ratkaisut ja tuottamaan tuotteita, jotka kohdistuvat ennen kaikkea käyttäjän tarpeisiin. Käyttäjä otetaan mukaan suunnitteluprosessiin ja hänen kokemuksistaan saatu tieto siirretään suunnittelun lopputulokseen. (Keiski 1998, 260-261.) Apuvälinesuunnittelussa

käyttäjä voi toimia tuotteiden kehittämiseen osallistuvana käyttötarpeiden asiantuntijana, jolla on ensikäden tietoa siitä, mitä ongelmia tuotteen pitää ratkaista.

Käyttäjälähtöinen suunnittelu oli tämän projektin lähtökohtana kahdella tavalla. Apuvälinesuunnittelussa käyttäjälähtöisyys on tärkeää, ja erityisesti käyttäjät toivovat, että se nostettaisiin vieläkin tärkeämmäksi, jotta apuvälineet palvelisivat käyttäjiään mahdollisimman tehokkaasti. TAAS-tilassa apuvälineiden käyttäjät ja tuottajat kohtaavat, mikä helpottaa käyttäjälähtöisen suunnittelun toteuttamista. Tuotteista saatu käyttäjäpalaute siirtyy suunnittelijoille ja valmistajille, jotka käyttävät sitä hyväkseen tuotteiden kehittämisessä. Myös tilan suunnittelussa lähtökohtana oli käyttäjälähtöisyys. Kohderyhmän kannalta toimiva ja sitä mahdollisimman hyvin palveleva lopputulos saavutetaan parhaiten kuuntelemalla kohderyhmän edustajia. Hyvän käytettävyyden saavuttaminen vaatii käyttäjän tuntemista. Kun saadaan tarkka kuvaus käyttäjästä ja hänen tavoitteistaan, voidaan näiden tietojen pohjalta johtaa käyttäjälle sopivan käyttöliittymän ominaisuudet. (Kuutti 2003, 117) Tässäkin projektissa oli siis tärkeää tietää, mitä kohderyhmä tilalta haluaa ja mikä saa heidät tulemaan tilaan. Toteutukseen valittuja ideoita täytyi myös testata kohderyhmällä, jotta saatiin selville niiden toimivuus ja sopivuus.

6.2 Työskentelymenetelmät

Koska työni poikkeaa perinteisestä muotoilutyöstä, ovat myös työskentelymenetelmät erilaisia. Esimerkiksi muotoiluprosessiin kiinteästi liittyvä luonnostelu piirtämällä puuttuu tästä projektista, sen sijaan olen luonnostellut ideoitani kirjoittamalla. Tein listoja tilan ominaisuuksista, sisällöstä, ja toiminnoista. Luonnostelukierrokselta toiselle siirryttäessä muokkasin listoja ja kuvailin niiden sisältöä laajemmin ja tarkemmin, kunnes tuloksena oli tarkka kuvaus esimerkiksi tilan visuaalisesta ilmeestä tai muunneltavuudesta. Lisäksi työskentelyyni liittyi paljon keskustelua kohderyhmän jäsenten ja eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Tein paljon muistiinpanoja koko projektin ajan ja analysoin niitä kehittääkseni ideoitani eteenpäin.

6.2.1 Ideointi

TAAS-tilan ulkonäön ideointi alkoi luonnollisesti jo alkusyksyllä 2006, kun aloimme suunnitella remonttia. Sisällön ideointiin ryhdyin heti kun työharjoitteluni Socomilla loppui syyskuun lopussa ja jatkoin tehtäviäni siellä opinnäytetyön puitteissa. Kävimme projektipäällikkö Taija Pakarisen kanssa läpi hankkeen ja tilan tavoitteita, joiden pohjalta lähdin miettimään tilan kohderyhmiä ja niiden tarpeita. Tutustuin useisiin tutkimuksiin ja projekteihin, joita aiheen tiimoilta oli tehty aiemmin. Lukiessani kirjoitin ylös ideoita ja pohtimisen arvoisia ajatuksia, joita tuli mieleeni. Säännöllisin väliajoin tarkastelimme ideoitani Pakarisen kanssa ja kehittelimme niitä eteenpäin yhdessä. Tämän projektin aikana en ole projektin luonteesta johtuen ideoinut luonnostelemalla vaan kirjoittamalla. Olen kirjannut ylös ajatuksia ja valinnut niistä käyttökelpoisimmat jatkokehittelyyn.

Alkuajan ideat keskittyivät lähinnä fyysiseen esteettömyyteen, koska ajattelin silloin, että opinnäytetyöni painottuu enemmän sille alueelle. Lähdin suunnittelemaan täydellisen esteetöntä ympäristöä, jossa jokainen, toimintakyvystä riippumatta, pystyisi toimimaan täysin normaalisti. Luonnostelin ympäristöä, jossa sokea saa informaation äänen avulla ja kuuron tai huonokuuloisen tukena on reaaliaikainen teksti esimerkiksi tietokoneen näytöllä. Liikuntarajoitteisia varten suunnittelin itsestään avautuvia ovia. Tässä vaiheessa hankkeen budjetti pakotti minut määrittelemään uudelleen tavoitteitani, koska suuriin investointeihin ei ollut varaa. Myöskään remontin kustantanut vuokranantaja ei ollut valmis sijoittamaan kalliisiin muutostöihin. Ajattelin ensin, että olisin tehnyt ehdotelman sekä suuremmalle että pienemmälle budjetille, joita yhdistelemällä lopullinen tila voitaisiin toteuttaa. Tämä olisi kuitenkin vienyt liikaa aikaa, ja työ olisi saattanut muotoutua liian laajaksi. Lisäksi tulin siihen tulokseen, että suurin osa kävijöistä on oletettavasti kohtalaisessa kunnossa, joten esimerkiksi täysin sokeiden ja kuurojen tarpeisiin ei ollut tarpeellista keskittyä liiaksi. Lähdin yksinkertaistamaan tilan esteettömyysratkaisuja vaihe vaiheelta, kunnes saavutin tason, joka vastasi sekä työn tilaajan että itseni tavoitteita. Muun muassa pistekirjoituskylyt jäivät siis vain ideoinnin asteelle. Päätin, ettei kaikkia ongelmia tarvitse ratkaista rakenteellisilla järjestelyillä, vaan käyttämällä avustajaa sitä vaativissa tilanteissa.

Projektin edetessä sain määriteltyä tehtäväni ja tavoitteeni lopulliseen muotoonsa ja aloin pohtimaan entistä enemmän sosiaalista ja psyykkistä esteettömyyttä. Halusin luoda tilassa tarjottavasta palvelusta positiivisen kokemuksen, josta kävijät hyötyisivät mahdollisimman paljon. Mietin, mikä tekee paikasta houkuttelevan, ja mikä saa ihmiset tulemaan tilaan uudestaan. Ajattelin, että tilan tulisi olla aktiivinen paikka, jonne ei tulla ainoastaan kahville ja rupattelemaan, vaan toimimaan ja oppimaan. Palvelun ydin olisi tiedonvälitys, joka ilmenee eri muodoissa. Listasin eri keinoja, joilla informaatiota voitaisiin jakaa asiakkaille. Listassani oli muun muassa esitteet, lehtiartikkelit, kirjat ja muut julkaisut (esim. projektiraportit), esille asetetut tuotteet, niiden kokeileminen, suullinen kertominen tuotteista, videoesitys, power point -esitys, keskustelu, ym. Tilan ja henkilökunnan resurssien pohjalta muokkasin ideoitani ja valitsin parhaimmat tiedonvälityskäytännöt testatakseni niiden sopivuutta kohderyhmän keskuudessa kyselyllä. Kyselyn vastausten ja muun tiedonhankinnan myötä ideoista jalostui lopullisia ratkaisuja.

6.2.2 Esteettömän keittiön suunnittelu

Koska TAAS-tilassa työskentelee ihmisiä päivittäin, sinne tarvittiin myös keittiö. Tilassa ei valmiiksi ollut keittiötä, joten sinne rakennettiin remontin yhteydessä pieni keittiöseinämä, joka haluttiin toteuttaa esteettömyyden periaatteita noudattaen (Kuva 3). Tarkoituksena oli, että keittiön ratkaisuja voitaisiin esitellä asiakkaille muiden tuotteiden lomassa. Ja onhan työntekijöidenkin miellyttävämpi toimia lounastauolla esteettömässä keittiöympäristössä. Keittiöelementit toimitti Kouvolan Keittiöpiste. Osallistuin keittiön suunnitteluun yhdessä Keittiöpisteen suunnittelijan kanssa. Hän toi suunnitteluun tietämyksensä keittiöistä ja minä puolestani tietoni esteettömyydestä. Maksajana tässäkin tapauksessa oli vuokranantaja, joten lisää haastetta suunnitteluun toi pieni budjetti.

Kuva 3. Esteetön keittiö

Lopullisessa keittiössä on vapaata tilaa työtason ja lavuaarin alla, jotta työskentely onnistuu myös pyörätuolista käsin. Työtason reunassa on kaide, josta voi ottaa tukea. Alas pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon säilytystilaa, jotta kaikki päivittäiset tavarat voi sijoittaa sopivalle korkeudelle, mikäli yläkaappeihin ulottuminen tuottaa vaikeuksia. Yksi laatikostoista on sijoitettu pyörien päälle. Kun laatikoston siirtää sivuun, tason alle saadaan lisää avointa tilaa. Samalla saadaan lisää laskutilaa, ja pystytään kuljettamaan esimerkiksi astiat kaapista pöytään liikkuvan tason päällä. Kaikki laatikot liukuvat kevyesti auki, joten käsivoimia ei juuri tarvita. Roskavaunu liikkuu kaapista ulos, samoin tekee viistottu kulmakaappi. Tällöin ei tarvitse kurkotella kaappiin vaan sisällön saa eteensä. Kulmakaapin viistotun reunan ansiosta keittiössä ei ole teräviä reunoja. Myös työvalaistus on otettu huomioon. Perinteisen välitilan valaistuksen lisäksi yläkaappien yläreunassa on tehokkaat halogeenivalaisimet. Hellassa on turvaliesi, joka katkaisee virran automaattisesti, jos levy unohtuu päälle. Liesituuletin lähtee päälle, kun se vedetään esiin yläkaapin alta, kömpelösormisen käyttäjän ei tarvitse painaa pieniä nappeja, eikä huonomuistisen käyttäjän tarvitse muistaa mistä napista laite lähtee päälle. Jos budjetti olisi ollut suurempi, olisi keittiöön voitu asentaa moottoroidut kaapit, joiden korkeutta voidaan säätää käyttäjälle sopivaksi. Tätä suunnitelmaa ei kuitenkaan voitu tällä budjetilla toteuttaa.

Aina keittiötä esitellessä, asiakkaille voidaan kuitenkin kertoa myös niistä ratkaisuista, jotka tästä keittiöstä puuttuvat.

Alakaapit ja taso ovat pähkinäviilutettua levyä, yläkaappien materiaaliksi olin suunnitellut mattapintaisen valkoisen levyn, joka lisäisi tilan valoisuutta, mutta ei aiheuttaisi heijastuksia eikä häikäisyä. Tämä suunnitelma ei toteutunut, sillä vuokranantaja halusi yläkaappeihin ehdottomasti kiiltävän valkoiset ovet. Kiiltävät pinnat haittaavat heikkonäköisten työskentelyä, koska valo heijastuu niistä. Tältä osin keittiö siis valitettavasti jäi esteelliseksi.

6.2.3 Ongelmien havainnointi ja ratkaisujen etsiminen

TAAS-tilan avajaiset olivat joulukuussa 2006. Tilaisuuteen oli kutsuttu vanhustyön toimijoita. Avoimien ovien päivänä kaikki kiinnostuneet pääsivät tutustumaan tilaan ja tulevaan ohjelmaan. Ennalta valittuihin teemoihin liittyvät yleisötilaisuudet alkoivat helmikuussa 2007. Olin paikalla sekä kutsuvierastilaisuudessa että avoimien ovien päivänä, ja lisäksi yleisötilaisuuksissa tarkkailemassa kävijöiden käyttäytymistä ja kuuntelemassa heidän mielipiteitään. Tällä tavoin pystyin testaamaan ideoitani ja jo toteutettuja ratkaisuja käyttäen hyväkseni *Käytettävyys, suunnittelu ja arviointi* kirjassa (Kuutti 2003, 68) kuvaillun käyttäjätestin pääperiaatteita. Käyttäjätestin idea on se, että kohderyhmän edustaja käyttää tuotteen käyttöliittymää samalla kun käytettävyystutkija tekee havainnointia käyttöliittymästä, sen ongelmista ja puutteista. Testin pohjalta voidaan luoda parempi käyttöliittymä. Tämän projektin tapauksessa se tarkoitti sitä, että kohderyhmän edustajat toimivat tilassa oikeaksi katsomallaan tavalla, ja minä tarkkailin heidän vuorovaikutustaan toimintaympäristön kanssa. Havaitsin ongelman muun muassa vaatenaulakoiden kohdalla, jotka kovilla pakkasilla täyttyivät ihmisten talvivaatteista liian nopeasti. Huomasin myös, että asiakkaat eivät välttämättä halua olla paikalla koko tilaisuuden ajan, vaan käyvät mielellään kuuntelemassa pelkän informaatio-osuuden tai ainoastaan kokeilemassa esillä olevia tuotteita kiinnostuksen mukaan. Tein muistiinpanoja näistä havainnoista ja dokumentoin tilaisuuksia myös valokuvien muodossa. Myöhemmin analysoin keräämääni tietoa ja etsin ratkaisuja esiin nousseisiin ongelmiin. Analysoinnin ja

ongelmanratkaisun jälkeen tilan ominaisuuksia pystyttiin muokkaamaan ja testaamaan taas uudestaan samoilla menetelmillä.

Lähestyin ongelma-aiheita kysymyksien kautta; luin tekemiäni muistiinpanoja ja esitin itselleni kysymyksiä liittyen havaintoihini. Sen jälkeen pyrin vastaamaan jokaiseen kysymykseen ja esittämään jatkokysymyksiä. Tästä syntyi ketju, joka kulki seuraavasti: *alkuperäinen tilanne* → *miksi tilanne on tällainen?* → *miten tilannetta voidaan muuttaa?* → *miten muutos voidaan toteuttaa käytännössä?* → *uusi, parannettu tilanne*. Esimerkiksi, kun kävin läpi tekemäni kyselyn vastauksia, totesin, että yksi vastaajista kuvitteli tilan sisällön liittyvän pelkästään sairauksiin ja lääkkeisiin. Esitin heti itselleni kysymyksen: Miksi vastaaja kuvittelee näin? Vastaus on luultavasti puutteellinen tiedotus, ja käsitystä vahvistaa muita ikääntyneille suunnattuja tapahtumia koskevat ennakkoluulot. Seuraava kysymys oli: Miten tämä virheellinen käsitys voidaan muuttaa ja miten estetään samanlaiset virheoletukset jatkossa? Vastaus on, että täsmennetään TAAS-tilasta ja sen sisällöstä jaettavaa tiedotusta. Seuraavaksi kysyin itseltäni: Mitä tiedotuksen täsmentäminen käytännössä sisältää? Tulin siihen tulokseen, että uuteen, parannettuun tilanteeseen pääsemiseksi tiedotteissa tulee teeman lisäksi mainita tapahtuman konkreettinen sisältö. Esimerkki suppeasta tiedottamisesta: *Ensi perjantaina aiheena turvallinen liikkuminen*. Vaihtoehtoisesti esimerkki täsmennetyistä tiedottamisesta: *Ensi perjantaina aiheena turvallinen liikkuminen. Lähihoitajaopiskelijat kertovat kuinka vältät tapaturmat liikkeessasi ulkona ja sisällä. Luennon jälkeen mahdollisuus testata liikkumisen apuvälineitä*. Lisäksi tietoa tapahtumista tulisi jakaa useita kanavia pitkin, jotta kohderyhmä saavutetaan mahdollisimman kattavasti.

6.2.4 Työryhmän kokoukset

TAAS-hankkeen Kuusankosken osion toteuttamista varten perustettiin syksyllä 2006 työryhmä, johon kuuluu sosiaali-, terveys- ja tekniikan alan osaajia. Opinnäytetyöni ajan kuuluiin työryhmään itsekkin ja toimin sen sihteerinä. Työryhmä kokoontuu säännöllisin väliajoin pohtimaan TAAS-tilaan liittyviä asioita ja kuulemaan missä mennään kyseisellä hetkellä. Kokoontumiset jatkuvat vuoden 2007 loppuun asti.

Osallistuminen kokouksiin on auttanut minua työssäni, sillä olen saanut ideoita työryhmän jäseniltä, ja he ovat kommentoineet ehdottamiani ratkaisuja. Työryhmän kautta olen myös saanut apua työn toteutuksessa, esimerkiksi kyselyn laatimisessa ja sen jakelussa. Toimiessani kokousten sihteerinä olen laatinut kokouksista muistiot, jotka ovat hyviä muistiinpanoja työn etenemisestä ja muiden työryhmän jäsenten kommentteista.

7. LOPPUTULOS

7.1 Esteetön tila

Kohdissa 6.1.1 ja 6.2.2 on jo mainittu muutamia ratkaisuja, joilla tilasta pyrittiin luomaan esteetön. Osa niistä suunniteltiin yhteistyössä Emmi Isakowin kanssa työharjoittelun aikana kesällä 2006. Jotkut ratkaisuista tukevat pelkästään fyysistä esteettömyyttä ja toiset taas sosiaalista ja psyykkistä esteettömyyttä. Monessa tapauksessa nämä osa-alueet kuitenkin kietoutuvat yhteen ja yhdellä muutoksella voidaan ratkaista niihin kaikkiin liittyviä ongelmia. Seuraavassa kerron laajemmin niistä esteettömyysseikoista, jotka ovat opinnäytetyöhöni kuuluvan suunnitteluprosessin tuloksia. Jätän tästä kuitenkin pois esteettömän keittiön, josta on jo kerrottu kohdassa 6.2.2.

7.1.1 Fyysinen esteettömyys

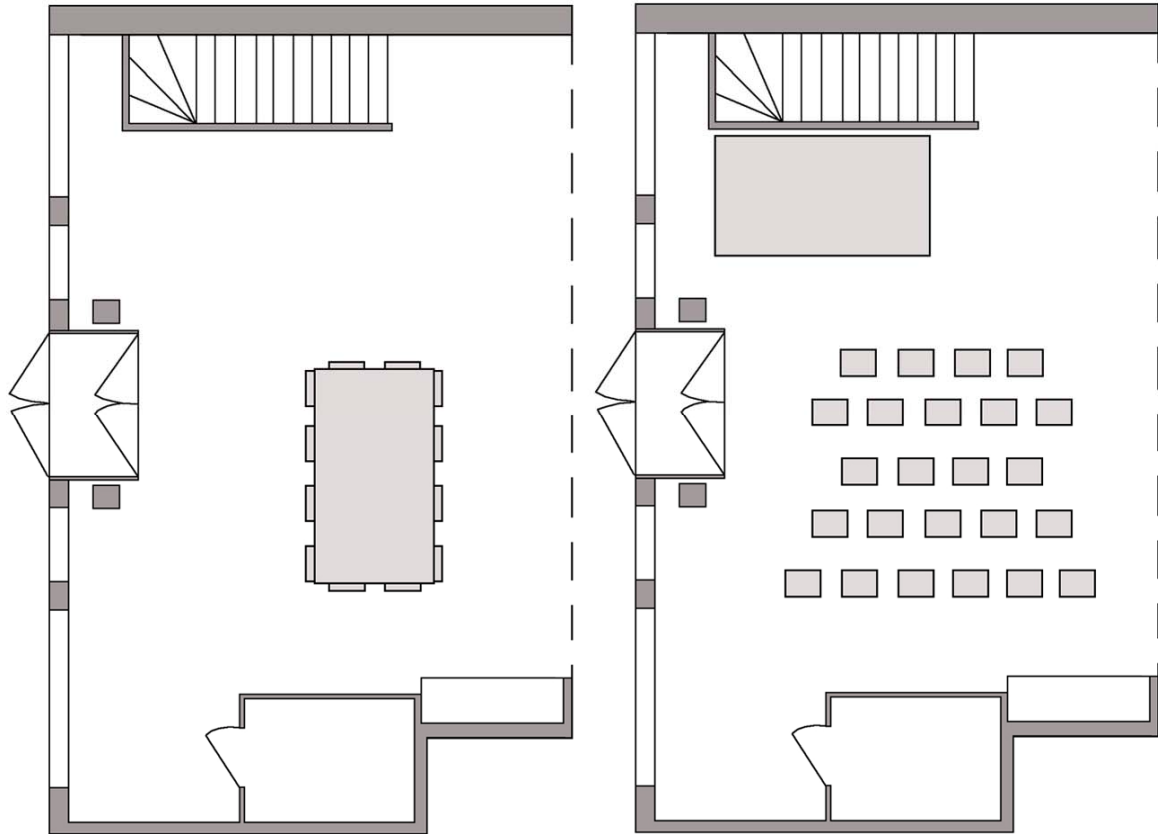
Fyysinen esteettömyys tilassa on toteutettu vaiheittain. Osa ratkaisuista on rakenteellisia, ja ne toteutettiin jo remontoinnin aikana. Näitä asioita ovat muun muassa aiemmin kuvailtu esteetön keittiö sekä wc. Uusi wc on niin sanottu inva-wc. Tämä tarkoittaa sitä, että wc on mitoitettu niin, että siellä mahtuu toimimaan pyörätuolin kanssa. Väljä mitoitus mahdollistaa yhtä hyvin esimerkiksi rollaattorin kanssa wc:ssä käymisen. Wc:ssä ei ole valokatkaisijaa, vaan valot syttyvät automaattisesti liiketunnistimen avulla kun tilaan astutaan. Lattiamateriaalina on muovimatto, johon on sekoitettu karheaa ainesta. Tämän vuoksi lattia ei ole liukas, vaikka se kastuisikin. Pienessä näyttelytilassa myös wc on valjastettu näyttelykäyttöön, ja siellä pääsee kokeilemaan erilaisia, säännöllisesti vaihtuvia apuvälineitä. Ensimmäisenä koekäyttöön valittiin imukupeilla seinään kiinnittyvä

tukikaide, jonka paikkaa voidaan siirtää käyttäjän tarpeiden mukaan, sekä wc-istuimen lisäosa, joka auttaa käyttäjää nousemaan istuimelta tai laskeutumaan siihen. Lisäksi laite tarvittaessa laskee ja nostaa käyttäjän housut. Myöhemmin wc:ssä tullaan näkemään muita samantyyppisiä apuvälineitä.

Kuva 4. Normaalia ylemmäs sijoitetut pistorasiat

Remonttivaiheessa lisättiin pistorasioita, ja ne sijoitettiin tavallista korkeammalle (Kuva 4). Vajaan metrin korkeudella olevat pistorasiat mahdollistavat sähkölaitteen kytkemisen verkkoon ilman kumartelua. Lisäksi kattoon on asennettu pistorasioita pitempiaikaisia kytkentöjä silmällä pitäen. Tällöin muun muassa kattoon asennettu videotykki voidaan kytkeä ilman, että johdot jäävät roikkumaan kulkuväylälle. Tämä lisää turvallisuutta ja parantaa näkyvyyttä tykin heijastamaan kuvaan. Tilassa on langaton internetyhteys, joka vähentää johtojen tarvetta. Johdottomuus lisää turvallisuutta, kun maassa lojuviin johtoihin ei voi kompastua. Se helpottaa myös tilan siivoamista, kun lattialla on vähemmän pölyä kerääviä tavaroita, joita tarvitsisi siirtää siivotessa. Tietenkään pelkkä internetyhteyden langattomuus ei poista johtojen tarvetta kokonaan, mutta ainakin se vähentää sitä tasapuolisesti, koska kaikki koneet kuitenkin ovat yhteydessä internetiin. Lisäksi langaton yhteys mahdollistaa sen, että kävijä tuo tilaan oman kannettavan tietokoneen ja pääsee sillä internetiin. Tämä helpottaa ainakin tilassa esiintyviä esittelijöitä.

Kuva 5. Pöytää ja tuoleja siirtämällä tila muuntuu kokouskäytöstä luentokäyttöön

Rakenteellisten asioiden lisäksi esteettömyyttä toteutettiin sisustuksellisten seikkojen kautta. Näyttelytilan kalustus koostuu pääasiassa suorakaiteen muotoisesta pöydästä, selkänöjallisistä tuoleista, kahdesta sohvasta, kahdesta esitehyllystä ja kahdesta mappihyllystä. Lisäksi tilassa on kaksi vaatenaulakkoa ja pieni sivupöytä. Suuri pöytä, jonka ympärille mahtuu 10-12 ihmistä, on tuoleineen sijoitettu keskelle tilaa. Pöydän ääressä voidaan järjestää kokouksia ja esittelytilaisuuksia, mikäli esiteltävät tuotteet ovat pieniä ja kuulijoita melko vähän. Luentoja ja muita yleisötilaisuuksia varten kevyt pöytä voidaan helposti siirtää seinän viereen ja keskilattia voidaan täyttää tuoleilla (Kuva 5). Varastona toimivassa holvissa säilytetään jakkaroita, jotka voidaan yleisötilaisuuden ajaksi ottaa esille lisäistuimiksi, mikäli tuolit eivät riitä. Tällä hetkellä kaikki tuolit ovat samanlaisia ja niiden istuinkorkeus on sama, lisäjakkarat ovat hieman tuoleja matalampia. Mikäli myöhemmin käytössä olisi enemmän rahaa, tulisi tilaan hankkia lisää tuoleja erilaisilla istuinkorkeuksilla, jotta pystyttäisiin paremmin vastaamaan kävijöiden tarpeisiin. Luennoitsija voi tukea esitystään esimerkiksi power point -esityksellä, joka heijastetaan päätyseinälle. Kuva ei heijastu valkokankaalle, vaan suoraan seinälle, joka on maalattu valkoiseksi (Kuva 6).

Kankaan puuttuminen helpottaa osaltaan siivoamista ja vähentää allergisoivan pölyn kerääntymistä. Videotykki kytketään joko tilassa olevaan tai esittelijän omaan kannettavaan tietokoneeseen, jota varten on pieni korkeussäädettävä pöytä. Piuha tykistä koneelle kulkee kattoa pitkin ja laskeutuu alas seinän vieressä, joten tiellä roikkuvia piuhoja ei tule tässäkään tapauksessa. Seinän viereen siirretylle pöydälle voidaan asettaa esille tuotteita tai aiheeseen liittyviä esitteitä. Luennon jälkeen yleisö voi vaivattomasti siirtyä paikoiltaan tutustumaan tuotteisiin. Jotta toiminta pöydän ympärillä sujuisi mutkattomasti, tulee kiinnittää huomiota tavaroiden asetteluun. Esiteltävät tuotteet sijoitetaan pöydän pitkälle sivulle, jolloin ihmiset voivat helposti kulkea tuotteelta toiselle, ja jokainen pääsee vuorotellen käsiksi kaikkiin tuotteisiin. Mikäli samalle pöydälle asetetaan esitteitä, ne sijoitetaan pöydän pätyyn, missä niihin voi rauhassa syventyä häiritsemättä sujuvaa liikkumista pöydän pitkällä sivulla.

Kuva 6. Luento turvallisesta keittiöstä

Informaatiomateriaali on esillä mappihyllyissä ja esitehyllyissä. Toinen mappihylly on sijoitettu päätyseinälle ja toinen takaseinälle, varaston ja toisen toimiston oviaukkojen välille. Esitehyllyt ovat ikkunaseinällä. Tärkeimmät esitteet on pyritty sijoittamaan keskivälin hyllyille, josta ne ovat helpoiten saatavilla. Ala- ja ylähyllyillä on lähinnä lisäkoppioita, jotka siirretään keskihyllyille kun ne tyhjenevät. Lisäksi mappihyllyjen ylähyllyille on nostettu esille videotallenteita, jotka käsittelevät apuvälineitä ja toimintakykyä. Näitä tallenteita asiakkaiden ei ole tarpeellista saada alas hyllystä, vaan tarkoitus on esitellä millaista materiaalia on saatavilla. Yleisötilaisuuksien ajaksi kunkin tapahtuman aiheeseen liittyvä materiaali nostetaan joko pitkälle pöydälle tai

pienemmälle sivupöydälle, joka voidaan asettaa sopivaan paikkaan. Näin asiakkaiden huomio kiinnittyy ensisijaisesti ajankohtaiseen materiaaliin ja he löytävät helposti tietoa aiheesta, jota varten ovat tulleet paikalle.

Ikkunaseinällä on kaksi julkisten tilojen sohvia, joissa voi levähtää hetken. Pintamateriaali on keinonahkaa, joka on helppo pitää puhtaana pyyhkimällä kostealla rätillä. Sohvien yläpuolella katossa olevassa kiskossa on kohdevalaisimia, jotka voidaan sytyttää, jos sohvalla halutaan esimerkiksi lukea kirjallista materiaalia. Tehostetussa valaistuksessa heikkonäköisten lukeminen helpottuu. Ilman tehostevalojakain soivat ovat hyvä lukupaikka ikkunoista tulevan luonnonvalon ansiosta. Sohvien ja tuulikaapin oviaukon välissä on toinen vaatenaulakoista. Toinen naulakoista on sijoitettu tuulikaapin oviaukon toiselle puolelle. Molemmat naulakot ovat siis sisäänkäynnin välittömässä läheisyydessä, mutta eivät kulkuväylällä. Ne on asetettu pienen välimatkan päähän toisistaan sen vuoksi, että naulakkoalueelle ei tulisi tilaisuuden loppuessa ruuhkaa, kun ihmiset jakautuvat tasaisesti kahden naulakon ympärille. Tällä hetkellä naulakot ovat sellaisella korkeudella, että niiden käyttäminen onnistuu ainoastaan seisaaltaan, mutta naulakot ovat tarvittaessa muunneltavissa myös pyörätuolin käyttäjiä palveleviksi lisäämällä puoliväliin runkoa lisäkoukkuja. Viimeistään ensi talvena naulakoiden määrää tulisi lisätä, jotta kaikkien kävijöiden takit mahtuvat niihin.

Tilan muunneltavuus on mahdollistettu vähillä, mutta monikäyttöisillä kalusteilla. Tilaa voidaan muokata hyvin moneen käyttötarkoitukseen pelkästään isoa pöytää ja tuoleja siirtämällä. Tämän vuoksi nämä kalusteet ovat hyvin kevyitä. Muut kalusteet on sijoitettu tilan reunoille niin, että ne toimivat samoilla paikoilla tilassa tapahtuvasta toiminnasta riippumatta. Siirreltävän sivupöydän avulla saadaan lisää laskutilaa ja se voidaan tarvittaessa siirtää kokonaan pois tilasta, esimerkiksi varastoholviin. Kun kalusteita on vähän, kulkuväylät ovat tilavia ja liikkuminen apuvälineiden kanssa vaivatonta. Lisäksi vapaata lattiapinta-alaa voidaan käyttää muun muassa tuotteiden käytön demonstrointiin ja suurien apuvälineiden esillepanoon.

7.1.2 Sosiaalinen ja psyykinen esteettömyys

TAAS-tilan sosiaalinen esteettömyys alkaa jo tilan ulkopuolella. Tilan suuret ikkunat on somistettu kauniisti, tarkoituksena on antaa ohikulkijoille miellyttävä kuva tilasta ja houkutella ihmiset sisälle. Ikkunoihin on ripustettu valokuvateoksia, jotka tarkastelevat ikääntyneiden elämää erilaisten yksityiskohtien ja tunnelmakuvien kautta. Teokset ovat mielenkiintoisia ja antavat ohikulkijalle vihjeen tilan sisällöstä. Wille Kuutti toteaa käytettävyydestä kertovassa kirjassaan (Kuutti 2003, 94), että ihmisen huomio voidaan tehokkaasti kiinnittää kuvilla. Erityisesti tähän pystytään kuvilla, jotka ovat kiinnostavia, ja myös katsojan henkinen tila vaikuttaa huomion kiinnittymiseen. Ikääntyneiden arkea esittävät kauniit kuvat osuvat varmasti TAAS-tilan kohderyhmän silmiin; sekä ikääntyneiden itsensä että ihmisten, joiden elämään aihe kiinteästi liittyy. Valokuvateosten ympärille ikkunoihin on somistettu ikään kuin kehykset, jotka vaihtuvat ajankohtaisten teemojen mukaan. Esimerkiksi joulukuussa tilan avajaisten aikaan ikkunoita reunusti valkoisesta harsosta ja tekolumesta rakennettu talvinen maisema kynttelikköineen. Maaliskuussa ikkunoihin asetettiin narsisseja ja pääsiäisnoitita. Usein vaihtuva ikkunasomistus luo osaltaan kuvaa aktiivisuudesta ja ajankohtaisuudesta, ja kiinnittää ihmisten huomion aina uudestaan.

Sisään astuessaan asiakas näkee heti koko tilan. Hän voi yhdellä silmäyksellä tutustua uuteen ympäristöön. Valoisa ja väljästi kalustettu tila on selkeä ja sen hahmottaminen helppoa. Tila pystytään muokkaamaan jokaista tilaisuutta varten niin, että se sopii juuri kyseiseen käyttöön. Luentotilaisuus tapahtuu luentosalissa ja kokoukset pidetään kokoustilassa, vaikka ne ovatkin fyysisesti yksi ja sama paikka. Ympäristön puitteet kertovat asiakkaalle heti millaisesta toiminnasta on kyse. Keskeisellä paikalla oleva suuri pöytä, jonka ympärillä on tuoleja, kertoo kokouksesta. Riveihin järjestetyt tuolit ja seinälle heijastettu kuva tai teksti päivän aiheesta kertoo luennosta.

Johdonmukaisesti esille asetetut tuotteet ja esitteet sekä seinälle heijastettu video niiden käytöstä kertoo tuote-esittelytilaisuudesta. Asiakas tietää tullessaan oikeaan paikkaan, kun tila vastaa hänen saamansa ennakkotietoa.

TAAS-tilassa järjestettävät yleisötilaisuudet on jaoteltu osiin niin, että ensimmäisenä on aina yhteinen informaatio-osuus, joka alkaa tilan ja sen toiminnan lyhyellä esittelyllä ja jatkuu päivän aiheeseen liittyvällä luennolla, tuote-esittelyllä tai muulla

esityksellä. Yleisön ja esitelmöijien välille pyritään luomaan vuorovaikutusta kannustamalla yleistä keskustelua. Ihmisiä rohkaistaan kertomaan omia kokemuksiaan, joiden pohjalta muut voivat saada hyödyllistä tietoa. Ikääntyneillä kuuntelijoilla on usein paljon tarinoita, joita he mielellään jakavat toisten kanssa. Jos joku yleisön joukosta on jo käyttänyt esiteltävää tuotetta, voivat hänen hyvät kokemuksensa kannustaa muitakin tutustumaan siihen lähemmin. Lisäksi kertoja tuntee itsensä hyödylliseksi voidessaan jakaa tietoa kanssakuulijoille. Yleisöä rohkaistaan esittämään kysymyksiä ja niihin pyritään vastaamaan heti. Huonomuistinen kysyjä voi unohtaa miksi hän tietoa tarvitsi ja jatkokysymysten esittäminen vaikeutuu, jos vastausta ei saada välittömästi. Vastaavasti kysymyksen pitäminen mielessä sopivampaa ajankohtaa varten voi haitata itse esitykseen keskittymistä. Halutun tiedon odottaminen voi myös aiheuttaa turhautumista, ja tällöin käynnistä saattaa jäädä epämiellyttävä tunne. Suullista esitystä tuetaan kuvilla tai ottamalla esille se tuote, josta kulloinkin puhutaan. Tämä konkretisoi asian kuulijalle ja auttaa asian sisäistämisessä. Jotta kaikki voisivat vaivatta seurata esitystä, on tilassa induktiosilmukka kuulolaitteen käyttäjiä varten.

Kuva 7. Keittiön apuvälineet testissä

Keskustelupitoisen informaatio-osuuden jälkeen kävijät voivat kierrellä tilassa katsellen ja kokeillen esille asetettuja tuotteita (Kuva 7). Henkilökuntaa ja avustavia

opiskelijoita on aina paikalla 3-5 henkilöä, jotta kaikki halukkaat saisivat henkilökohtaista opastusta ilman turhaa odottelua. Kaikkia tuotteita saa kokeilla. Teknisissä laitteissa on virta kytkettynä ja niiden kaikkia ominaisuuksia voi vapaasti käyttää. Esittelyrollaattorilla voi tehdä koeajokierroksen tilan ympäri ja tekstiä suurentavalla laitteella voi lukea vaikka laitteesta kertovan esitteen. Asiantuntevien opastajien tehtävänä on varmistaa, ettei kukaan käytä tuotteita väärin ja vahingoita näin itseään tai muita. Käyttäjille pyritään antamaan vahva ja realistinen kuva tuotteiden toiminnasta ja ominaisuuksista, jotta niihin liittyvät ennakkoluulot ja epäselvyydet saadaan kitkettyä pois.

Osioihin jaoteltu tilaisuus mahdollistaa sen, että asiakkaat voivat halutessaan tulla kuuntelemaan ainoastaan luentotilaisuutta tai katsomaan pelkästään näytteillä olevia tuotteita. Jos ei jaksa tai pysty osallistumaan koko tilaisuuteen, voi osioiden välissä poistua paikalta häiritsemättä muita. Kun jokaiselle toiminnolle on oma aikansa, se helpottaa asiaan keskittymistä ja tiedon omaksumista. Lisäksi helpotetaan henkilökunnan työtä, kun samaan aikaan ei tarvitse hoitaa useita tehtäviä.

Suullisen ja empiirisen tiedon lisäksi asiakkaat saavat kirjallista tietoa. Päivän aiheeseen liittyvä informaatio on koottu esiteltävien tuotteiden lähelle, mutta asiakkaille on aina tarjolla myös muihin aiheisiin liittyvää kirjallista materiaalia. Tiedon hankinnasta on tehty helppoa järjestämällä hyllyihin asetellut esitteet ja julkaisut aiheittain. Muun muassa apuvälineitä käsittelevä materiaali, asunnonmuutostöihin liittyvä kirjallisuus ja palveluinformaatio on koottu jokainen omaan paikkaansa. Lisäksi materiaali on jaoteltu niin, että esimerkiksi tieto päivittäisistä pienapuvälineistä, liikkumisen apuvälineistä ja turvallisuusratkaisuista löytyy omalta hyllyltään. Loogisella sijoittelulla helpotetaan ja nopeutetaan halutun tiedon löytymistä. Monipuolinen kirjallisuus, joka koostuu esitteistä, kuvastoista, lehdistä ja muista julkaisuista ja tietoiskutyypisistä ohjelehtisistä antaa kattavan informaatiopakettin kustakin aiheesta. Asiakkaalle annetaan mahdollisuus hankkia tietoa haluamastaan lähteestä. Jotkut haluavat lukea asiantuntijalausuntoja tai muiden käyttäjien kokemuksia alan lehdistä, toisia taas kiinnostaa enemmän kaupallinen materiaali hintatietoineen ja jälleenmyyntipaikkoineen. Valikoimaa tulisi pyrkiä jatkuvasti täydentämään ajankohtaisella materiaalilla, jotta asiakkaat saisivat aina ajan tasalla olevaa tietoa.

7.2 Sisältö

Lyhenne TAAS tarkoittaa teknologia-avusteisia asumissovelluksia senioreille. On siis selvää, että TAAS-tilan sisällön pääpaino on teknologiatuotteissa. Itsenäisen asumisen tukemiseen tarvitaan lisäksi perinteisempiä apuvälineitä ja palveluita, jotka nekin kuuluvat tilassa esiteltäviin asioihin. Toiminnan sisältö pyörii pääasiassa tiedon jakamisen ympärillä. Tila ja sen toiminta muodostavat tiedonvälitysjärjestelmän, joka ilmentyy tuotteiden esittelyn, kouluttamisen, tiedottamisen ja keskustelun muodossa. Aiheet ryhmittyvät pääasiassa neljän teeman; tasapainon, tietoliikenteen, terveysteknologian ja turvallisuuden alle. Teemat valittiin yhdessä TAAS-työryhmän kanssa. Teemoihin jaettu sisältö luo rungon koko järjestelmälle ja helpottaa tilaisuuksien suunnittelua. Kevään 2007 aikana järjestetyt tapahtumat ovat keskittyneet lähinnä tasapainoon ja tietoliikenteeseen. Terveysteknologiaan ja turvallisuuteen paneudutaan myöhemmin tänä vuonna, ja nämä tapahtumat ovat vielä suunnittelun alla.

Tasapaino-teemaan liittyvissä tilaisuuksissa kerrottiin esteettömästä ja turvallisesta keittiöstä, wc:stä ja kylpyhuoneesta sekä kotona ja lähiympäristössä liikkumisesta. Näissä tilaisuuksissa puhuttiin toki muistakin ongelmista edellä mainituissa ympäristöissä, jotta saatiin kattava kuva apuvälineiden ja tekniikan suomista hyödyistä. Keittiöön liittyvät tuotteet, joita tilassa esiteltiin, olivat pääasiassa pienapuvälineitä. Esimerkiksi astioita, ruokailuvälineitä, saksia ja kuorimaveitsiä, jotka helpottavat ruoan valmistusta ja syömistä jos lihasvoima on heikentynyt tai kädet tärisevät. Tässä tilaisuudessa käytiin läpi myös esteettömässä keittiössä toteutetut asiat. Wc:n ja kylpyhuoneen ratkaisuihin kertovassa tapahtumassa esiteltiin muun muassa wc-istuin, joka laskee ja nostaa käyttäjänsä housut ja auttaa nousemaan pytyltä (Kuva 8). Lisäksi esillä oli erilaisia tukikahvoja ja peseytymisvälineitä. Asiakkaille kerrottiin myös liiketunnistimilla varustetuista valoista ja vesihanoista, jotka helpottavat wc:ssä toimimista liikkumisen apuvälineen kassa tai jos ulottuvuudet ovat pienentyneet. Liikkumiseen keskittyneessä tilaisuudessa asiakkaat pääsivät kokeilemaan rollaattoria, kokoon taittuvaa kävelykeppiä, liukuesteitä ja lonkkahousuja. Tietoliikennettä esiteltiin ajankohtaisessa digiboxi-tapahtumassa. Tilaisuuksien luento-osuuksista vastasivat pääasiassa Kouvolan seudun ammattiopiston lähihoitajaopiskelijat. Itse olin paikalla vastaamassa muun muassa esteettömyyteen ja käyttäjälähtöiseen suunnitteluun liittyviin kysymyksiin, sekä

esittelemässä tilan esteetöntä keittiötä ja wc:tä. Yhdessä projektipäällikkö Pakarisen kanssa ohjeistimme esittelijöitä tilaisuuden luotsaamisessa siten, että sosiaalisen esteettömyyden periaatteet toteutuisivat.

Kuva 8. Erikoisvarusteltu wc-istuin

Kaikkien tapahtumien ei tarvitse liittyä ennalta suunniteltuihin teemoihin, vaan tilaisuuksia järjestetään muistakin aiheista ihmisten kiinnostuksen mukaan.

Opiskelijoille suunnatussa tilaisuudessa esiteltiin teemoista poiketen näön, kuulon ja puhumisen apuvälineitä. Silloin esillä olivat muun muassa tekstiä suurentava televisio ja erilaiset ääntä vahvistavat laitteet. Ikääntyneille suunnatut palvelut herättivät myös kiinnostusta, tämä kävi ilmi muun muassa tekemässäni kyselyssä. Palveluista tiedottamisessa auttaa se, että samoissa toimitiloissa toimii verkottamishanke, jonka tavoitteena on linkittää vanhuspalveluiden tarjoajia. Verkottamishanke ja TAAS-hanke tekevät yhteistyötä ja niiden tarjoamat palvelut täydentävät toisiaan. Yhteistyön tuloksena järjestettiin muun muassa tietoisuus palvelusetelistä.

Vaihtuvien näyttelyesineiden lisäksi tilassa on joitakin kiinteitä esittelykohteita. Wc:n ja keittiön ratkaisusta on kerrottu jo aiemmin kohdissa 6.2.2 ja 7.1.1. Kolmas pysyvä esittelykohde on liikettä tunnistava Elsi-lattia, jota tilaan on asennettu muutaman neliön alueelle (Kuva 9). Lattiamateriaalin alle asennettava sähkökenttiä mittaava kalvo tunnistaa liikkeen ja mittaa liiketun matkan. Lisäksi se havaitsee jos käyttäjä

kaatuu lattialle ja lähettää tästä hälytyksen ennalta määrättyyn paikkaan. Päivän aiheesta riippumatta kävijät voivat tutustua myös näihin kohteisiin. Henkilökunta esittelee halukkaille esteetöntä keittiötä ja wc:tä sekä Elsi-lattian toimintaa jokaisena aukiolopäivänä.

Kuva 9. Elsi-lattian demonstrointi

Yksi TAAS-tilan tavoitteista on hälventää ikääntyneiden pelkoja teknologiaa kohtaan. Tämä tapahtuu muun muassa opettamalla heille tietokoneen käyttöä ja näyttämällä mitä ikääntyneille suunnattuja palveluja internetistä löytyy. Tilassa on kaksi asiakaskonetta, joilla kävijät voivat harjoitella tietokoneen käyttöä henkilökunnan opastamana. Koneisiin liitettävien webkameroiden avulla asiakkaat voivat soittaa kuvapuheluita vaikka omaisilleen. Internetissä voi tehdä itsearviointitestin, jossa selvitetään esimerkiksi vastaajan toimintakykyä. Tällaiset testit ovat hyviä houkuttimia tietokoneen käyttöön, sillä ihmisiä kiinnostaa yleensä omaan itseensä liittyvä tieto. Internetin kautta voi käyttää myös muun muassa pankin, kirjaston tai KELA:n palveluita. Asiakkaalle osoitetaan selkeitä hyötyjä, joita tietokone hänelle tarjoaa. Ikääntyneen kiinnostus herää, kun hän huomaa, että saavutettava hyöty on suurempi, kuin tietokoneen käytön oppimiseen liittyvä vaiva. Tietokoneen käyttäminen on yksi suurimpia kynnyksiä matkalla tekniikan avustamaan elämään. Kun tämä kynnyks on ylitetty, muitakin laitteita on helpompi lähestyä.

7.3 Kohderyhmän tavoittaminen

Tilan kohderyhmä pyritään tavoittamaan useita kanavia pitkin, jotta se tavoitettaisiin mahdollisimman kattavasti. Kohderyhmä jakautuu kolmeen osaan; ikääntyneisiin, heidän omaisiinsa ja hoitohenkilökuntaan. Lisäksi nämä ryhmät jakautuvat alaryhmiin, kuten sosiaalisesti aktiivisiin ja yksinäisiin vanhuksiin, kotipalvelu- ja terveyskeskushenkilökuntaan tai opiskelijoihin ja jo valmistuneisiin ammattilaisiin. Tämä jakautuminen tulee ottaa huomioon tiedottamisessa.

Yksi tärkeimmistä tiedonvälityskanavista ovat hankkeen kanssa yhteistyötä tekevät opiskelijat. He vievät tiedon TAAS-hankkeesta ja siihen liittyvistä tapahtumista ikääntyneille, joiden kanssa he toimivat omavanhus-projektin aikana, sekä työharjoittelupaikkojensa henkilökunnalle ja asiakkaille. Opiskelijoiden kautta tieto saadaan myös oppilaitoksiin, joissa sitä voidaan jakaa muille opiskelijoille ja näin tiedonlevitysverkosto laajenee. Lisäksi valmistumisensa jälkeen he jatkavat TAAS-hankkeen perusidean toteuttamista viemällä hyvinvointiteknologia- ja apuvälinetietoutta tuleville työpaikoilleen. Opiskelijoiden kautta tavoitetaan monipuolisesti kaikkia kohderyhmän osia.

80 vuotta täyttäneille henkilöille tehdään ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä, joiden avulla kartoitetaan toimintakykyä ja avun tarvetta. Kotikäynnit kattavat tehokkaasti yhden ikäluokan, joten sitä kannattaa käyttää tiedonvälityskanavana. Ensin informoidaan kotikäyntejä tekevää henkilöstöä, mikä tässä tapauksessa tapahtuu kutsumalla heidät TAAS-tilaan tutustumaan hankkeeseen ja sen tarjoamiin palveluihin. Tämän jälkeen he pystyvät informoimaan ikääntyneitä ennaltaehkäisevien kotikäyntien yhteydessä. Näin tavoitetaan myös ne vanhukset, jotka eivät ole sosiaalisesti aktiivisia, eivätkä liiku paljon kotinsa ulkopuolella.

Tilassa työskentelevät TAAS-hankkeen projektipäällikkö Taija Pakarinen sekä Verkottamishankkeen projektikoordinaattori Päivi Parikka ovat syksystä 2006 lähtien osallistuneet ahkerasti erilaisiin tapahtumiin, joissa he ovat kertoneet omista hankkeistaan sekä yhteisestä toimitilastaan. Tietoa on viety muun muassa vanhusjärjestöjen kokouksiin ja vanhustyön toimijoiden seminaareihin. Tätä kautta tavoitetaan erityisesti alan ammattilaiset ja henkilöstö sekä aktiiviset ikääntyneet.

Pelkkä suullinen tiedotus ei riitä, vaan lisäksi tarvitaan kirjallisia ilmoituksia. Kevään 2007 tapahtumista tiedotettiin paikallislehdissä julkaistuilla ilmoituksilla.

Paikallislehdet ovat ilmaisjakeluita, jotka jaetaan jokaiseen kotiin, joten ilmoituksen lukijakunta ei rajoitu sanomalehden tilaajiin. Lisäksi TAAS-tilan ikkunassa on aina ajan tasalla oleva ilmoitus tulevista tapahtumista. Tila sijaitsee Kuusankosken keskustassa liikerakennuksen katutasossa, joten ikkunan ohi kulkee päivittäin paljon ihmisiä. Tilassa tekemiäni havaintojen perusteella monet heistä pysähtyvät lukemaan ilmoituksen. Tiedotusta tehostetaan tapahtumapäivinä, jolloin oven viereen asetetaan päivän tapahtumaa esittelevä mainos houkuttelemaan ihmisiä. Ilmoitusten avulla tavoitetaan kaikki apuvälineistä ja itsenäisen asumisen tukemisesta kiinnostuneet henkilöt, joille ei välttämättä muutoin osattaisi kohdentaa tiedotusta.

Hankkeeseen liittyvä työryhmä on myös omalta osaltaan tiedottajan roolissa. Kokouksissa käydään aina läpi tulevat tapahtumat ja työryhmän jäsenet voivat välittää tiedon eteenpäin sopiviksi katsomiinsa kohteisiin. Tämän kanavan etuna on se, että työryhmä koostuu monipuolisesti eri alojen ammattilaisista, joten kohteet, jotka tätä kautta tavoitetaan, voivat olla yllättävänkin monipuolisia.

Tiedonhankinnan aikana tuli ilmi, että ikääntyneiden joukossa on paljon niitä, jotka haluaisivat tiedon suoraan kotiin. Oletettavasti nämä henkilöt ovat pääasiassa huonokuntoisia tai yksinäisiä vanhuksia, joiden mahdollisuudet liikkua kodin ulkopuolella ovat rajalliset. Olisi hyvä jos tietyille ikäluokille voitaisiin lähettää postissa TAAS-hankkeen esite ja kutsu hankkeen tapahtumiin. Valitettavasti se olisi niin kallis ratkaisu, ettei se ole mahdollista tämän hankkeen puitteissa.

Ennaltaehkäisevien kotikäyntien yhteydessä toteutettavalla tiedottamisella pyritään kuitenkin ratkaisemaan tämä ongelma niin kattavasti kuin mahdollista. Tiedottamista helpottaisi se, että tilalla olisi mieleenpainuva nimi. Nimeä yritettiin keksiä syksyllä 2006 ja ehdotuksia pyydettiin myös avoimiin oviin osallistuneilta asiakkailta. Suurta kannatusta keräävää nimiehdotusta ei kuitenkaan löytynyt. Nimeä yritettiin keksiä uudestaan TAAS-työryhmän voimin keväällä 2007. Ajattelin kuitenkin, että yleisö tuntee jo tilan ”TAAS-tilana”, ja uusi nimi tässä vaiheessa saattaisi hämmentää ihmisiä. Työryhmän kokouksessa päätettiinkin, että tilaa ei ainakaan toistaiseksi nimetä muutoin.

8. POHDINTA

Projektin aikana pohdin muutaman kerran tämän työn sopivuutta teollisen muotoilijan opinnäytetyöksi. Mietin riittävätkö oppimani tiedot ja taidot työn toteuttamiseen, kun tehtävä oli niin erilainen verrattuna kouluprojekteihin. Työssä yhdistyivät tilasuunnittelu, palvelusuunnittelu ja käytettävyyden arviointi. Muotoilijan työ voi kuitenkin olla hyvin monipuolista, eikä sen tarvitse rajoittua ainoastaan tuotesuunnitteluun. Tätä on oman opiskeluni aikana tuotu esille valitettavan vähän, vaikka sitä korostetaan muotoilun oppikirjoissakin. Esimerkiksi Muodon palapelissä (Kettunen 2001, 121-122) muotoilijan työtehtäviin luetaan tutkimus- ja tiedonhankinta sekä konsultointi erilaisissa hankkeissa ja kehittämissuunnitelmissa. Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet -kirjassa (Anttila 1993, 14) muotoilua kuvataan ihmisen ja hänen ympäristönsä kosketuspinnaksi, joka mielestäni tuo hyvin esiin muotoilun moniulotteisuuden. Yhdistin koulussa oppimani ja muualta saamaani tiedon, ja aloin ajattelemaan TAAS-tilaa ja siellä tarjottavaa palvelua tuotteena, jolla on ulkonäkö ja käyttöliittymä. Kun pystyin sijoittamaan tehtävän tuttuihin kehyksiin, oli suunnittelun aloittaminen helpompaa.

Tehtävän luonne muuttui huomattavasti projektin aikana. Alussa kuvittelin, TAAS-tilasta tulevan paljon passiivisemmän paikan, tilan jossa ihmiset kiertelevät kuin taidenäyttelyssä katselemassa esillä olevia tavaroita. Mielsin tehtäväni muotoilijana enemmän näyttelysuunnittelutyypiksi. Pikku hiljaa tilan luonne alkoi paljastua minulle tarkemmin, ja ymmärsin, että kyseessä on aktiivinen paikka, jossa kohderyhmälle jaetaan tietoa toimimisen ja vuorovaikutuksen kautta. Vieläkin ajattelin oman osani projektissa koskettavan vain tilan fyysisiä puitteita ja esteettömyyden luomista rakenteellisilla ja sisustuksellisilla ratkaisuilla. Työn edetessä pystyin kuitenkin luomaan itselleni kuvan suunnitteluprosessista, johon kuului tilan konkreettisten puitteiden lisäksi tilassa tarjottavan palvelun suunnitteleminen. Nostin sosiaalisen esteettömyyden fyysisen esteettömyyden rinnalle yhtä tärkeäksi osatekijäksi.

Työn rajaaminen oli vaikeaa, eikä pelkästään koko ajan muotoutuvan tehtävänkuvan vuoksi. Olin mukana sellaisissakin TAAS-hankkeeseen liittyvissä tehtävissä, jotka

eivät varsinaisesti olleet osa opinnäytetyötäni, mutta auttoivat epäsuorasti tehtävän ymmärtämisessä ja toteuttamisessa. Dokumentointivaiheessa hankaluuksia tuotti niiden asioiden erittelemineen, jotka kuuluivat oleellisesti opinnäytetyöhöni, ja tuli siksi mainita tässä raportissa. Mietin myös sitä, tulisiko vanhusten tekniikan käytön lisäämiseen liittyviä eettisiä seikkoja, kuten ihmiskontaktien mahdollista häviämistä, käsitellä tässä työssä. Päätin kuitenkin rajata ne ulkopuolelle, jotta työ ei paisuisi liian laajaksi.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöni onnistui mielestäni hyvin. Pystyin vastaamaan alussa määrittelemiini tutkimusongelmiin, ja luomaan toimintaympäristön, jossa fyysiset piirteet luovat sekä fyysistä että sosiaalista esteettömyyttä. Olen myös tyytyväinen siihen, että löysin ne sisältöön ja palvelukonseptiin liittyvät ratkaisut, jotka tekevät lopputuloksesta esteettömän. Myös palveluita voi muotoilla ja niiden käytettävyyttä kehittää ja uskon, että muotoilijan koulutus antaa siihen hyvät valmiudet.

Jotkin yksittäiset seikat olisivat voineet onnistua paremmin. Tällaisia oli ainakin kohderyhmälle osoittamani kysely. Huomasin, että olisi ollut parempi pysyä alkuperäisessä suunnitelmassa ja tehdä syvällisempi teemahaastattelu muutamalle ikääntyneelle. Tällöin olisin saanut enemmän ja tarkempaa tietoa kuin vaatimattomaksi jääneen kyselyn perusteella. Vaihtoehtoisesti haastattelun muututtua kyselyksi minun olisi pitänyt lähettää se useammalle henkilölle ja käyttää eri kanavaa kuin opiskelijoiden vierailut omavanhusten luona, jotta olisin saanut useamman vastauksen takaisin. Olin toivonut suurempaa vastausprosenttia ja lisäksi odotin, että vastaajat olisivat paneutuneet kyselyyn tarkemmin, varsinkin kun he vastasivat kysymyksiin yhdessä opiskelijoiden kanssa. Vaikka näin ei käynytäkään, sain kuitenkin joitakin ideoita kyselyn pohjalta, ja muutamat vastaukset laittoivat minut ajattelemaan asioita, joita en aikaisemmin osannut ottaa huomioon.

Pysyin itselleni asettamassani aikataulussa hyvin. Tätä helpotti se, että olin tutustunut TAAS-hankeeseen ja suunniteltavaan tilaan jo työharjoitteluni aikana, enkä siten joutunut aloittamaan aivan tyhjästä siirtyessäni tekemään opinnäytetyötäni. Lisäksi olin tehnyt suuren osan tiedonhankinnasta jo kesän ja alkusyksyn 2006 aikana. Mikäli tekisin työn nyt uudestaan, jaksottaisin työskentelyni paremmin. Nyt minulle jäi

välillä ylimääräistä aikaa, muun muassa odotellessani remontin valmistumista, kun taas välillä työtahti oli melko kiivas arvioituani virheellisesti esimerkiksi raportin kirjoittamiseen kuluvan ajan.

TAAS-hanke jatkuu Kuusankoskella vielä vuoden 2007 loppuun asti, jonka jälkeen tilalle etsitään uutta jatkajaa. Hanke elää koko olemassaolonsa ajan, ja sen sisältö ja toimintamallit muuttuvat tarpeen mukaan. Tämä opinnäytetyö kuvaa projektin elämistä elokuun 2006 ja huhtikuun 2007 välillä. Osa tässä raportissa esitellyistä ratkaisuista pysyy hankkeen loppuun asti, joitakin voidaan muokata kun saadaan enemmän tietoa kokemuksen ja käyttäjäpalautteen kautta. Olen kuitenkin pyrkinyt näyttämään suunnan, johon tilan konseptia tulevaisuudessa pitäisi viedä.

Jos projekti jatkuisi vielä osaltani, haluaisin keskittyä toteutettujen ratkaisujen testaamiseen. Tähän mennessä tilassa ei käynyt yhtään pyörätuolilla liikkuvaa asiakasta, joten tilan soveltuvuus tällaisille käyttäjille jäi todistamatta. Tilassa ei myöskään vierailut yhtään kuulolaitteen käyttäjää eikä huomattavasti dementoitunutta, joiden toimimista ympäristössä olisi voinut tarkkailla. Hedelmällisintä olisi järjestää testaustilanne, johon kutsuttaisiin eri tavalla toimivia kohderyhmän edustajia, ja heidän käyttäytymistään tilassa voitaisiin tutkia.

LÄHTEET

- Anttila, P. 1993. Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet. Porvoo: WSOY.
- Keiski, S-L. 1998. Ikääntymisen ihmemaa. Vertailututkimus vanhusten kokemuksista standardikeittiössä, koekeittiössä ja käyttäjälähtöisesti suunnitellussa kotikeittiössä. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A22.
- Kettunen, I. 2001. Muodon palapeli. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Kuutti, W. 2003. Käytettävyys, suunnittelu ja arviointi. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Könkkölä, M. 1994. Ongelma vai haaste? Julkisten rakennusten liikkumisesteiden poistaminen. Invalidiliitto ry. / vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu. Helsinki: Painatuskeskus.
- Lappeenrannan sosiaali- ja terveyslautakunta. 2001. Ikääntyvien hyvinvointi Lappeenrannassa. Ikääntyvien suoriutumista ja palvelujärjestelmää selvittävän työryhmän raportti.
- Lappeenrannan palvelukeskussäätiö. 1997. Toimiva asunto. Palveluasuintilojen toimivuuden kehittämisprojektin raportti.
- Lehto, M. 1998. Tekniikkaa ikä kaikki. Käyttäjän käsitys asumisen automaatiosta. Ympäristöministeriö / Asunto- ja rakennusosaston julkaisut.
- Liikenne- ja viestintäministeriö. 2003. Kohti esteetöntä liikkumista. Liikenne- ja viestintäministeriön ohjelmia ja strategioita 2/2003.
- Mäensivu, V. 2002. Ikääntyvien viestintävalmiudet ja digitaalinen epätasa-arvo. KELA / Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 71.
- Pamilo, S-L. 2003 Kuntatyöskentely hyvinvointipalveluiden kehittämisessä. Artikkelit TARTU-projektista.
- Pantzar, M. 2000. Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä. Helsinki: Kustannus osakeyhtiö Otava.
- Rautava, T. 2006. Tässä kodissa riskit on minimoitu. Helsingin Sanomat. 16.10.2006
- Ruonakoski, A. 2004. Sujuvampi arki ikääntyville. Yhdyskuntien suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito väestön ikääntyessä. Suomen kuntaliiton julkaisu.
- Salminen, A-L. 2003. Apuvälinekirja. Tampere: Tammer-Paino Oy
- Sonkin, L., Petäkoski-Hult, T., Rönkä, K. & Södergård, H. 1999. Seniori 2000. Ikääntyvä Suomi uudelle vuosituhannele. Suomen itsenäisyysrahasto Sitran julkaisu.

Välikangas, K. 2006. Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen ja palvelujen kehittämisessä. Ympäristöministeriö / Asunto- ja rakennusosaston julkaisut. Helsinki: Edita Prima Oy.

Väyrynen, E. 2003. Väestön ikääntyminen – haaste ja mahdollisuus teknologian ennakkoinnille ja innovaatioille – VIHMA. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 17/2003. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Internet-lähteet:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Gerontechnology> [viitattu 9.3.2007]

<http://www.hel.fi/sosv/toimivakoti> [viitattu 12.2.2007]

<http://www.invalidiliitto.fi/portal/esteeton.fi/fi/tieto-osio> [viitattu 3.11.2006]

<http://www.kajak.fi/ajankoht/katevakoti.htm> [12.3.2007]

[http://www.piramk.fi/web/www.nsf/\\$all/2C60BE4CC2CF20C9C2256F070024EA35?open&qm=MainMenuNoFrames,5,3,0](http://www.piramk.fi/web/www.nsf/$all/2C60BE4CC2CF20C9C2256F070024EA35?open&qm=MainMenuNoFrames,5,3,0) [viitattu 12.3.2007]

<http://www.respecta.fi> [viitattu 12.2.2007]

<http://www.socom.fi> [viitattu 4.1.2007]

KUALUETTELO

Kuva 1. Kuvattu 21.3.2007 Helsingin Toimivassa kodissa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Kuva 2. Kuvattu 21.3.2007 Helsingin Toimivassa kodissa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Kuva 3. Kuvattu 7.12.2006 TAAS-tilassa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Kuva 4. Kuvattu 7.12.2006 TAAS-tilassa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Kuva 5. Piirretty työn tilaajalta saadun pohjapiirustuksen pohjalta.

Kuva 6. Kuvattu 9.2.2007 TAAS-tilassa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Kuva 7. Kuvattu 9.2.2007 TAAS-tilassa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Kuva 8. Kuvattu 23.3. 2007 TAAS-tilassa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Kuva 9. Kuvattu 14.12.2006 TAAS-tilassa. Kuvaaja Asta Kainulainen.

Käyttäjätutkimus

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää ikääntyneiden näkemyksiä itsenäistä asumista ja arkea helpottavasta teknologiasta. Tavoitteena on kartoittaa ihmisten kokemuksia, kiinnostusta ja asenteita, sekä selvittää miten aiheeseen liittyvää tietoa voitaisiin lisätä kohderyhmän keskuudessa.

Kyselyn avulla kerättyä tietoa käytetään Kuusankoskella toimivan TAAS-tilan toiminnan kehittämisessä. Tilassa toimii kolme vanhustyön hanketta; vanhustyön kehittämysyksikkö, verkottamishanke ja TAAS-Socom hanke. Hankkeet tähtäävät vanhustyön kehittämiseen, itsenäisen asumisen tukemiseen ja tiedon keräämiseen.

Olen teollisen muotoilun opiskelija ja teen opinnäytetyötäni TAAS-tilan suunnittelusta. Tavoitteenani on luoda tilasta esteetön ja positiivinen kokemus kohderyhmälle.

Kiitos jo etukäteen vastauksista!

Asta Kainulainen, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

1. Oma toimintakyky

1.1 Missä seuraavista toiminnoista teillä on vaikeuksia?

- A) käsien tai ylävartalon toimintakyky
- B) alavartalon toimintakyky
- C) tasapaino
- D) muistaminen
- E) kuuleminen
- F) näkeminen
- G) tilan hahmottaminen tai tilassa suunnistaminen
- H) minulla ei ole vaikeuksia edellä mainituissa toiminnoissa

1.2 Käytättekö jotakin seuraavista liikkumisen apuvälineistä?

- A) keppi
- B) rollaattori
- C) pyörätuoli
- D) jokin muu, mikä? _____

2. Näkemyksiä apuväline- ja hyvinvointiteknologiasta

2.1 Onko teillä käytössä arkea helpottavia apuvälineitä, millaisia?

2.2 Käytättekö säännöllisesti edellä mainittuja apuvälineitä?

- A) kyllä
- B) en

2.3 Mistä olette saanut opastusta apuvälineiden käytöstä?

- A) hoitohenkilökunta
- B) omainen
- C) myyjä
- D) joku muu, kuka? _____
- E) en ole saanut opastusta apuvälineiden käytöstä

2.4 Oletteko kiinnostunut arkeanne helpottavista laitteista?

- A) kyllä
- B) en

2.5 Millainen mielikuva teillä on markkinoilla olevista apuvälineistä?

2.6 Koetteko teknisten laitteiden käytön haastavaksi?

- A) kyllä
- B) en

2.7 Mistä hankitte tietoa apuvälineistä ja hyvinvointiteknologiasta?

- A) hoitohenkilökunnalta
- B) omaisilta
- C) tuttavilta
- D) tiedotusvälineistä
- E) jostain muualta, mistä? _____
- F) en ole saanut / hankkinut tietoa ko. aiheesta mistään

3. TAAS-tila

3.1 Mistä asioista haluaisitte saada tietoa TAAS-tilassa?

3.2 Millaisiin tuotteisiin / järjestelmiin haluaisitte tutustua TAAS-tilassa?

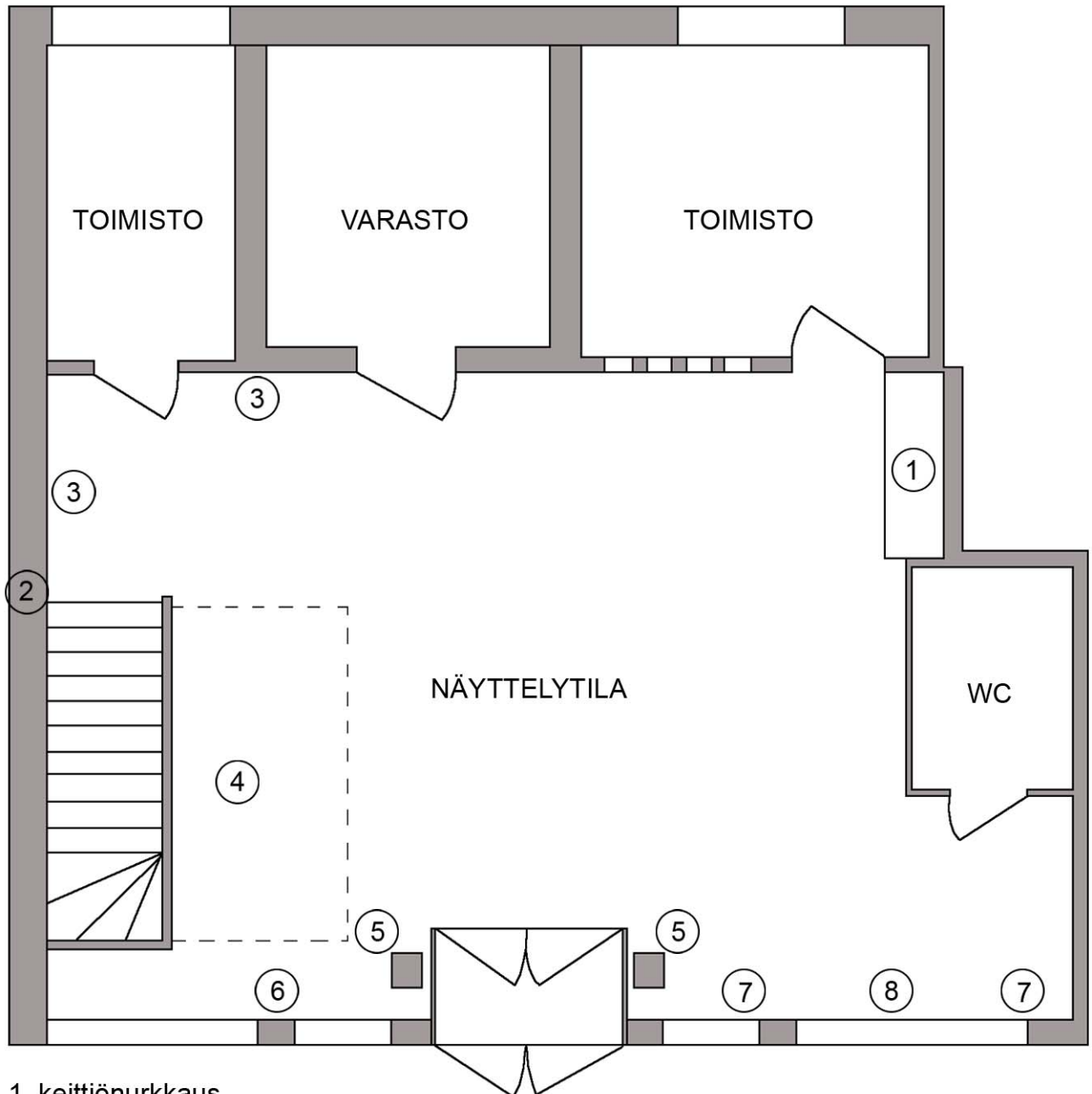
3.3 Miten haluaisitte tutustua edellä mainittuihin aiheisiin?

- A) tutustumalla esitteisiin
- B) tutustumalla aiheesta tehtyihin tutkimuksiin yms. faktatietoon
- C) esittelijän kertomana
- D) kokeilemalla itse tuotteiden toimintaa
- E) jotenkin muuten, miten? _____

3.4 Miten kuvittelette TAAS-tilan palvelevan juuri teitä?

3.5 Kertokaa jostain julkisesta tilasta, jossa on mielestänne helppo ja miellyttävä asioida.

Miksi tila on miellyttävä / toimiva?

1. keittiönurkkaus
2. "valkokangas"-seinä
3. mappihyllyt
4. Elsi-lattia
5. vaatenaulakot
6. sohvut
7. asiakaskoneet
8. esitehyllyt

TÄLLAISIA IHMISIÄ TILASSA VIERAILEE:

1. Vanhukset

- monilla vaikeuksia liikkua, liikkuvat rollaattorin, kävelykepin tai avustajan kanssa
- näkö ja kuulo voivat olla heikentyneitä
- ulottuvuudet pienentyneet
- eivät jaksu seisoa tai istua pitkiä aikoja paikoillaan
- eivät välttämättä pysty hallitsemaan useampaa toimintoa kerralla
- arvostavat erityisesti ystävällistä palvelua ja henkilökohtaista opastusta
- vierastavat usein uusia asioita (kuten tekniikkaa)
- haluavat asua kotonaan vaivatta, mutta eivät halua muuttaa arkeaan liikaa
- ovat luoneet päivittäiseen toimintaansa monia rutiineja, joista on joskus vaikea luopua
- tilassa käyminen on myös sosiaalisten verkostojen ylläpitämistä

2. Omaiset

- voiva tulla joko yksin tai vanhuksen kanssa yhdessä
- ovat myös tuotteiden loppukäyttäjiä kotona
- tekevät usein hankintapäätöksen ja maksavat hankinnat
- tiedostavat tietyissä tapauksissa vanhuksen avun tarpeen paremmin kuin vanhus itse
- välittävät tietoa apuvälineistä vanhuksille

3. Hoitohenkilökunta

- tiettyjen tuotteiden loppukäyttäjiä
- suosittelevat / myöntävät apuvälineitä asiakkailleen
- voivat olla epäluuloisia tekniikan suhteen, koska eivät halua muuttaa työrutiinejaan
- tarvitsevat tietoa myös vasta kehitteillä olevista ratkaisuista, jotta tietävät missä omalla alalla mennään
- seuraavat alan julkaisuja yms. ja saavat tietoa useista lähteistä

4. Alan opiskelijat

- usein kävijäjoukosta kaikkein avarakatseisimpia ja vastaanottavaisimpia
- vievät tietoa eteenpäin useisiin paikkoihin; kouluun, työpaikalle, vanhuksille
- eivät vierasta tekniikkaa ja ovat valmiita oppimaan uutta
- omaavat jo perustaidot teknisten laitteiden käyttöä varten
- tarvitsevat kokemusta oman alan työskentelystä ja siihen liittyvästä tekniikasta

NÄITÄ ASIOITA TILASSA TEHDÄÄN:

1. Esitellään tuotteita, järjestelmiä ja palveluja

- esiteltävät tuotteet liittyvät pääasiassa uuteen tekniikkaan, mutta myös perinteisempiä ratkaisuja on esillä
- tarjolla on aina asiantuntevaa opastusta
- esittelijänä toimii valmistajan / maahantuojan/ jälleenmyyjän edustaja tai aiheeseen perehtyneet opiskelijat
- tuotteet ovat esillä niin, että jokainen voi kokeilla niitä ja saada henkilökohtaista käyttö- / huolto- / ylläpito- / hankintaopastusta

2. Jaetaan tietoa

- tiedotetaan ihmisiä jo olemassa olevista ja tulevista itsenäistä asumista helpottavista ratkaisuista ja niiden saatavuudesta
- tietoa jaetaan luentojen, tietoisukujen ja kirjallisen informaation kautta
- jaetaan esitteitä tuotteista
- mahdollisuus tutustua aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ja julkaisuihin, sekä käyttää internetiä tiedonhankintaan
- muokataan ihmisten näkemyksiä ja ennakkoluuloja apuvälineitä ja tekniikkaa kohtaan
- vastataan ihmisten kysymyksiin
- annetaan ihmisille tietoa heistä itsestään, esim. tekemällä itsearviointitestejä tai mittaamalla verenpainetta

3. Luodaan ja ylläpidetään verkostoja

- hyvinvointiteknologiayrittäjät kohtaavat toisiaan ja voivat tuoda julki itseään ja tuotteitaan
- vanukset ja omaiset kohtaavat heitä kaikkia kiinnostavien asioiden merkeissä luoden sosiaalisia suhteita

4. Opiskellaan

- hoito- / vanhustyön opiskelijat pääsevät tutustumaan uusimpiin apuväline- ja hyvinvointiteknologian tuotteisiin, ja voivat harjoitella toisten perehdyttämistä niiden käyttöön
- opiskelijat voivat suorittaa tilassa työharjoitteluaan

5. Työskennellään

- käytetään tietokonetta ja puhelinta
- otetaan vastaan asiakkaita
- järjestetään kokouksia
- pidetään taukoja

TILAN OMINAISUUKSIA KÄYTTÄJÄN NÄKÖKULMASTA:

1. Fyysinen esteettömyys

- ei tasoeroja, esim. portaita ja kynnyksiä (jos kynnyksiä; suositeltava max. korkeus 20mm)
- kulkuväylillä tarpeeksi tilaa liikkua pyörätuolin, rollaattorin tai avustajan kanssa, myös wc:n, naulakon ympäristön yms. täytyy olla tarpeeksi tilavia (pyörätuolin kääntösäde n. 1500mm)
- osa naulakoista on sijoitettu sellaiselle korkeudelle, että niitä voi käyttää pyörätuolista käsin
- naulakot on sijoitettu syvennykseen tai tms. suojaan, jotta näkövammaiset eivät vahingossa törmää niihin
- tavarat, joita käyttäjä tarvitsee (myös pistorasiat), on sijoitettu sellaiselle korkeudelle, että vältetään kumartelulta ja kurkottelulta (suositus 700-1300mm)
- laatikot, ovet yms. joita käyttäjä joutuu aukomaan, aukeavat kevyesti ja vähällä voimalla
- tarpeeksi istumapaikkoja, joissa voi tarpeen tullen levähtää tai tutkia esim. kirjallista aineistoa istualtaan
- kontrasteja ei ole käytetty väärin sisustuksessa; tasainen pinta ei näytä tasoerolta eikä päinvastoin (jos kontrastia halutaan käyttää esim. tasoeron korostamiseen, täytyy tummuuseron olla väh. 50 %)
- käytetään runsaasti vaaleita värejä, jotka lisäävät valoisuutta
- lattia ei ole liukas eikä kiiltävä (ei häikäise heikkonäköistä)
- tilassa on hyvä yleisvalaistus ja kohdevalot tarvittavissa paikoissa

2. Psyykinen ja sosiaalinen esteettömyys

- tila on turvallinen, viihtyisä ja helposti muunneltavissa
- tarjottava informaatio on selkeää, helposti saatavissa ja sijoitettu loogiseen paikkaan ja järjestykseen
- ei jaeta virheellistä tietoa; käyttäjä voi luottaa saamansa informaatioon
- tiedonvälityksessä käytetään sanastoa, jonka käyttäjä ymmärtää (tämä vaihtelee eri käyttäjäryhmien välillä) tarvittaessa selitetään tuntemattomat termit
- tilassa suoritettavat toiminnot eivät aseta käyttäjiä eriarvoiseen asemaan
- jokaiselle toiminnolle on varattu tarpeeksi aikaa, vältetään päällekkäisiä toimintoja
- tapahtumat on jaoteltu sopivan mittaisiksi kokonaisuuksiksi ja niiden sisältö etenee johdonmukaisesti
- käyttäjää kannustetaan kysymään häntä askarruttavista asioista, kysymyksiin pyritään vastaamaan ammattitaidolla ja kysyjää tyydyttävällä tavalla
- käyttäjiä opastetaan (mahdollisuuksien mukaan) henkilökohtaisesti heitä kiinnostavien tuotteiden tiimoilta
- tilassa on induktiosilmukka kuulolaitteen käyttäjiä varten

3. Sisältö

- tiedotetaan käyttäjää tapahtumien sisällöstä hyvin
- käyttäjälle kerrotaan mitä hyötyä hänelle on esiteltävästä tuotteesta, tuote ratkaisee jonkin olemassa olevan ongelman tai parantaa merkittävästi toimintaympäristöä
- ohjataan käyttäjä havainnoimaan omat tarpeensa ja mahdolliset riskit; annetaan tietoa juuri näihin asioihin liittyen
- kiinnitetään huomiota myös tuleviin muutoksiin toimintakyvyssä; annetaan tietoa jo etukäteen, jotta käyttäjä on tietoinen eri ratkaisuista sitten kun tarvitsee apua
- esiteltävät tuotteet ovat luotettavia, toimivia ja turvallisia, tämä pystytään todistamaan / perustelemaan käyttäjälle
- tieto annetaan pääasiassa tuotteen esittelijän suullisen esityksen kautta, jonka jälkeen käyttäjä voi itse kokeilla tuotetta
- tietoa saa halutessaan myös kirjallisena, esim. esitteiden ja julkaisujen kautta (käyttäjä voi viedä esitteet mukanaan ja tutustua niihin rauhassa kotona)
- tuotteiden kaikki ominaisuudet kuvaillaan tarkasti, jotta käyttäjä voi tehdä hankintapäätöksen saamiensa tietojen pohjalta
- korostetaan tuotteiden helppokäyttöisyyttä ja sitä, että jokainen voi oppia käyttämään niitä; opetetaan käyttäjä käyttämään tuotteita
- neuvotaan myös tuotteiden hankinnassa, ylläpidossa ja säilytyksessä
- esitellään tuotteita eri hintaluokista; myös edullisia ratkaisuja, kerrotaan myös tuotteiden hankintaan myönnettävistä avustuksista ja eri hankintatavoista
- käsitellään niitä aiheita, jotka ovat kohderyhmän mielestä kiinnostavia; tällaisia ovat mm. turvallisuusteknologia, arkipäivän pienet apuvälineet ja liikkumisen apuvälineet

KEVÄÄN 2007 AIKANA TAAS-TILASSA JÄRJESTETYT YLEISÖTAPAHTUMAT

9.2.2007: *Esteetön ja turvallinen keittiö*

23.2.2007: *Kotona ja kotiympäristössä liikkuminen*

9.3.2007: *Digiboxit ja elektroniikka*

16.3.2007: *Palveluohjaus ja palveluseteli*

23.3.2007: *Esteetön ja turvallinen WC ja kylpyhuone*